

**PAKOTTEIDEN VAIKUTUKSET SUOMALASEEN TALLETUSPANKKIIN
VENÄJÄN-UKRAINAN SODAN AIKANA**

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

Kauppätieteiden kandidaatintutkielma

2023

Katja Makkonen

Tarkastaja: Tutkijatohtori Ilona Toth

TIIVISTELMÄ

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

LUT-kauppakorkeakoulu

Kauppätieteet

Katja Makkonen

Pakotteiden vaikutukset suomalaiseen talletuspankkiin Venäjän-Ukrainan sodan aikana

Kauppätieteiden kandidaatintyö

2023

30 sivua, 2 kuvaa ja 2 liitettä

Tarkastaja: Tutkijatohtori Ilona Toth

Avainsanat: pakotteet, talouspakotteet, Venäjä, Ukraina, sota, talletuspankki

Tämä tutkielma on laadullinen tapaustutkimus pakotteiden vaikutuksista Etelä-Karjalan alueella toimivaan talletuspankkiin. Tavoitteena on kerätä havaintoja tärkeimmistä vaikutuksista, joita Venäjän vastaiset pakotteet aiheuttavat talletuspankin toimintaan. Tutkielmassa selvitetään myös minkälaisia eroavaisuuksia Euroopan Unionin ja Yhdysvaltojen Office of Foreign Assets Control:n (OFAC) määrittämien pakotteiden välillä on. Talletuspankin näkökulmasta vain Euroopan Unionin ja Yhdistyneiden kansakuntien asettamat pakotteet ovat lainsäädännöllisesti velvoittavia. Yhdysvaltojen asettamia pakotteita on noudatettava, mikäli haluaa jatkaa toimintaa Yhdysvaltojen markkinoilla, vaikka juridista velvoittavuutta näistä pakotteista ei synnykään.

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla samassa talletuspankissa työskenteleviä henkilöitä, joiden työnkuvaan pakotteet kuuluvat. Aineiston analysoinnissa on käytetty sisällönanalyysia, jonka avulla on pyritty löytämään haastatteluissa esiin nousseita keskeisimpiä ja toistuvia havaintoja. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, ja yhteensä haastatteluihin osallistui 9 henkilöä.

Pankkitoimialalta ei aikaisemmin olla tehty vastaavanlaista tutkimusta, jossa pakotteet olisivat olleet tutkimuksen päänäkökulmana. Siksi tutkimustuloksia ei oikeastaan voida vertailla aikaisempaan tutkimukseen, mutta tutkimustuloksissa on kuitenkin havaittu nousevan esiin samanlaisia asioita kuin kirjallisuuskatsauksessa. Tutkimustuloksien tärkeimpänä havaintona voidaan kuitenkin pitää talletuspankkien tekemän selvitystyön määrän valtavaa lisääntymistä ja asiakkaan tuntemisen merkityksen korostumista.

ABSTRACT

Lappeenranta–Lahti University of Technology LUT

School of Business and Management

Business Administration

Katja Makkonen

The Effect of Sanctions on Finnish Deposit Bank during the Russo-Ukraine War

Bachelor's thesis

2023

30 pages, 2 figures, and 2 appendices

Examiner: Ilona Toth

Keywords: sanctions, economic sanctions, Russia, Ukraine, war, deposit bank

This study is qualitative research of the effects of economic sanctions on a Finnish deposit bank operating in South Karelia. The aim of the study was to collect findings on the most important effects of the anti-Russian sanctions on the Finnish deposit bank. The study also examines the differences between sanctions of the European Union and US Office of Foreign Assets Control (OFAC). From Finnish deposit banks' point of view, only European Union sanctions are legally binding. OFAC sanctions must be complied with to continue doing business in the US market, even though they are not legally binding.

The material for the thesis was collected by interviewing employees of the deposit bank whose job descriptions include sanctions. The data was analysed using content analysis. With the help of content analysis, central observations were extracted from interviews. The interviews were conducted as theme interviews, and a total of 9 people participated in the interviews.

At the time of this thesis, studies specifically focusing on the effects of sanctions in the banking industry are scarce. Therefore, the research results cannot be compared to previous research, but the research results have been found to show similar issues as in the literature review. However, the most important observation of the research results can be considered the enormous increase in the amount of clarification work done by deposit banks and the emphasis on the importance of know your customer process.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	1
1.1	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	3
1.2	Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmät	3
1.3	Tutkielman rakenne	4
2	Talouspakotteet.....	5
2.1	Talouspakotteiden historiaa	6
2.1.1	Talouspakotteet 1900-luvulla	6
2.1.2	Talouspakotteet 2000-luvulla	7
2.1.3	Ukrainan kriisi	8
2.2	Talouspakotteet ulkopoliittisten päämäärien saavuttamisessa.....	11
2.3	Talletuspankki pakotteiden noudattajana.....	13
2.3.1	Juridiset pakotteet	13
2.3.2	Ei-juridiset pakotteet.....	14
2.3.3	Erot EU:n ja OFAC:n asettamissa pakotteissa Venäjän-Ukrainan sodan aikana	15
3	Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	17
4	Keskeisimmät havainnot	19
4.1	Talletuspankin toimintaan vaikuttavat pakotteet	19
4.2	Kaksikäyttötuotteet	21
4.3	Asiakkaan tunteminen.....	22
4.4	Muutokset pakotteissa.....	24
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	28
	Lähteet	31

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Liite 2. Esimerkki sisällönanalyysista

1 Johdanto

Vuonna 2014 alkanut Ukrainan kriisi eskaloitui keväällä 2022 Venäjän ja Ukrainan väliseksi sodaksi. Euroopan Unioni on vastannut Venäjän toimiin asettamalla Venäjän vastaisia pakotteita muun muassa henkilöihin, teollisuuteen, energia- ja rahoituslalle (Eurooppa-neuvosto 2022a). Kuluneen vuoden aikana Euroopan Unioni on kiristänyt ja lisännyt Venäjälle asetettuja pakotteita useaan otteeseen. Venäjälle on asetettu määrällisesti eniten pakotteita koko maailmassa, ja näistä yli puolet on asetettu Ukrainan osittaisen miehityksen jälkeen. Pakotteita ovat asettaneet EU:n lisäksi Yhdysvallat ja Iso-Britannia sekä muut länsimaiden liittolaiset kuten Japani, Kanada ja Sveitsi. (Girardone 2022, 1684) Euroopan komission (2022) mukaan pakotteiden tarkoituksena on heikentää Venäjän taloudellista asemaa, estää Venäjän pääsy tärkeille markkinoille ja supistaa huomattavasti sen mahdollisuuksia sodankäyntiin.

Kolmannessa pakotepakettissaan EU sulki seitsemän venäläistä pankkia SWIFT-järjestelmän ulkopuolelle. Myöhemmissä pakotepaketeissa SWIFT:n ulkopuolelle on suljettu lisää Venäläisiä pankkeja. (Eurooppa-neuvosto 2022) SWIFT eli Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication on jäsentensä omistama maailmanlaajuinen tietoverkko, jolla mahdollistetaan maksujen kulkeminen pankista toiseen yli valtionrajojen (Cipriani, Goldberg & La Spada 2023). Girardone (2022, 1685) toteaa Venäjän ja Valko-Venäjän tärkeimpien pankkien sulkemisen SWIFT-järjestelmän ulkopuolelle vähentävän merkittävästi niiden mahdollisuutta saada haltuunsa ulkomaalaista valuuttaa tai siirtää omia varojaan ulkomaille turvallisesti. Cipriani et al. (2023) kertovat vuonna 2020 SWIFT-järjestelmään kuuluneen yli 11 000 instituutiota yli 200 maassa ja päivittäin järjestelmän kautta kulkeneen noin 37,7 miljoonaa viestiä. SWIFT-sulun lisäksi Venäjälle on asetettu muitakin finanssimarkkinoihin liittyviä pakotteita. Moskovan pörssi suljettiin noin kuukaudeksi heti Ukrainan hyökkäyssodan alkamisen jälkeen 25. helmikuuta ja osakekauppa avautui jälleen maaliskuun lopulla (Köseoğlu, Mercangöz, Khan & Sarwar 2023, 2). Lisäksi EU on kieltänyt luottolaitoksia ottamasta vastaan venäläisiltä ja valkovenäläisiltä luonnolliselta tai oikeushenkilöltä 100 000 euroa ylittäviä talletuksia, mutta tästä kiellosta voidaan poiketa, mikäli venäjän tai valkovenäjän kansalaisella on

kaksoiskansalaisuus tai oleskelulupa johonkin EU:n jäsenvaltioon (Neuvoston päätös 327/2022).

Suomalaisia talletuspankkeja velvoittavat juridisesti EU:n asettamien pakotteiden lisäksi Yhdistyneiden Kansakuntien asettamat pakotteet, mutta käytännössä muutkin kuin EU:n asettamat pakotteet voivat olla velvoittavia toiminnan jatkumisen kannalta. (Valtiokonttori 2020) Pankkien täytyy noudattaa myös rahanpesulakia, ja yhtenä sen tärkeänä osa-alueena asiakkaan tuntemiseen liittyviä pykälä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 2017/444) Näiden velvoitteiden noudattamista puolestaan valvoo Suomen pankin alainen Finanssivalvonta. Finanssivalvonta (2022) korostaa pankkien velvollisuutta selvittää asiakkaidensa transaktioiden tausta ja syyt kiellettyjen transaktioiden välttämiseksi. Mitä paremmin pankki tuntee asiakkaansa, sen suuremmalla todennäköisyydellä pystytään löytämään poikkeavuuksia asiakkaan suorittamista liiketoimista. Asiakkaan hyvällä tuntemisella pystytään myös tunnistamaan ja välttämään mahdollinen pakotteiden kierto.

Pakotteet liittyvät pankkimaailmassa läheisesti rahanpesun estämiseen ja asiakkaiden tuntemiseen. Globalisaation ja digitalisaation aiheuttamia muutoksia luottolaitoksien rahanpesunestämisen toimenpiteisiin käsittelevässä tutkimuksessaan Partanen (2021) on tehtyjen haastattelujen perusteella huomannut asiakkaan pakotteiden alaisuuden selvittämisen olleen pitkälti manuaalista työtä. Haastattelut on tehty ennen Ukrainan sodan alkua ja pakotteiden lisääntymistä ja tiukentumista, joten voidaan olettaa, että pakotteet mahdollisesti työllistävät entistä enemmän, mutta manuaalityön määrää on saatettu myös pyrkiä vähentämään. Pakotteiden vaikutuksia on tutkittu ja sivuttu monissa riskienhallintaan liittyvissä tutkimuksissa, mutta usein aihetta on lähestytty vientiä harjoittavien yritysten näkökulmasta. Pakotteiden on huomattu näissä tutkimuksissa hankaloittavan yritysten toimintaa Venäjän markkinoilla ja lisäävän riskiä näillä markkinoilla toimimiseen. (Ussik 2018; Savo 2014) Vastaavanlaista tutkimusta pakotteiden vaikutuksista pankkisektoriin ei ole toteutettu, vaikka pankkien toiminnassa pakotteiden noudattaminen on merkittävä osa riskienhallintaa.

Tutkimus Venäjän vastaisten pakotteiden vaikutuksesta on tärkeää toteuttaa nyt sen ajankohtaisuuden vuoksi. Ukrainan sodan alkamisesta on kulunut aikaa noin vuoden verran ja tänä aikana pakotteita on ehditty määrätä lisää ja tiukentaa useita kertoja. Pakotteista aiheutuvat vaikutukset ja seuraukset alkavat täten olla havaittavissa, ja mahdollisiin vaikutuksiin on myös ehditty sopeutua. On kuitenkin selvää, että Venäjään kohdistuvien

pakotteiden räjähdysmäinen kasvu on aiheuttanut talletuspankeille paljon muutoksia ja tilanteita, jotka ovat vaatineet nopeaa reagointia, ja siksi on mielenkiintoista selvittää miten nämä muutokset ovat vaikuttaneet talletuspankin työntekijöihin ja asiakkaisiin.

1.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkielman aiheena on Venäjän vastaiset pakotteet ja niiden vaikutus suomalaisen talletuspankin toimintaan. Tarkoituksena on myös selvittää minkälaisia vaikutuksia juridisesti velvoittavat pakotteet eli EU:n ja YK:n asettamat pakotteet ja toisaalta ei-juridiset pakotteet eli käytännössä Yhdysvaltojen OFAC:n (*Office of Foreign Assets Control*) ja Ison-Britannian asettamat pakotteet aiheuttavat suomalaiselle talletuspankille. Tutkielmassa tullaan sivuamaan myös muille valtioille asetettuja pakotteita siltä osin kuin se on tarpeellista. Pääasiallinen näkökulma rajataan kuitenkin Venäjän vastaisiin pakotteisiin, sillä ne vaikuttavat merkittävästi eniten talletuspankin toimintaan. Tutkielma toteutetaan laadullisin tutkimusmenetelmin tapaustutkimuksena ja tutkittavana tapauksena on Etelä-Karjalan alueella toimiva talletuspankki.

Tutkielman tavoitteiden perusteella tutkimuskysymykset muotoutuivat yhteen pääkysymykseen ja kahteen alakysymykseen:

1. *Minkälaisia vaikutuksia pakotteet ovat aiheuttaneet talletuspankille?*
 - a) *Minkälaisia vaikutuksia juridisesti sitovista pakotteista aiheutuu?*
 - b) *Minkälaisia vaikutuksia ei-juridisista pakotteista aiheutuu?*

Tutkielman aihe rajautui luontevasti pakotenäkökulmaan, sillä pakotteiden lisääntyminen on ollut yksi merkittävimmistä muutoksista pankkisektorilla viimeisen vuoden aikana, ja lisäksi tutkimuskohteen maantieteellisellä sijainnilla voidaan olettaa löytyvän yhteyttä pakotteiden aiheuttamiin vaikutuksiin verrattuna muualla Suomessa toimiviin talletuspankkeihin.

1.2 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmät

Tutkielma toteutetaan laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, ja tutkimusmenetelmänä käytetään tapaustutkimusta. Tutkittava kohde tukee tutkimuksen

toteuttamista laadullisin menetelmin, sillä vain yhteen talletuspankkiin rajatusta tutkimuksesta olisi haastavaa saada tarpeeksi laaja aineisto kvantitatiivisesti toteutettavaan tutkimukseen. Tuomi ja Saarijärvi (2018, 98) kirjoittavat laadullisen tutkimuksen pyrkivän ymmärtämään tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa tilastollisten yleistysten sijaan. He korostavat myös haastateltavien henkilöiden tutkittavan aihepiirin tietotaitoa merkittävämpänä asiana kuin itse haastateltavien henkilöiden määrää.

Tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastatteluna toteutettuina teemahaastatteluilla haastatteleamalla työssään pakotteiden kanssa toimivia henkilöitä Etelä-Karjalan alueella toimivasta talletuspankista. Haastateltavat henkilöt valikoitiin siten, että pakotteiden aiheuttamat vaikutukset tulisivat mahdollisimman laajasti ilmi eri työtehtävissä ja että tutkimuksessa pystytään ottamaan huomioon myös asiakasnäkökulma.

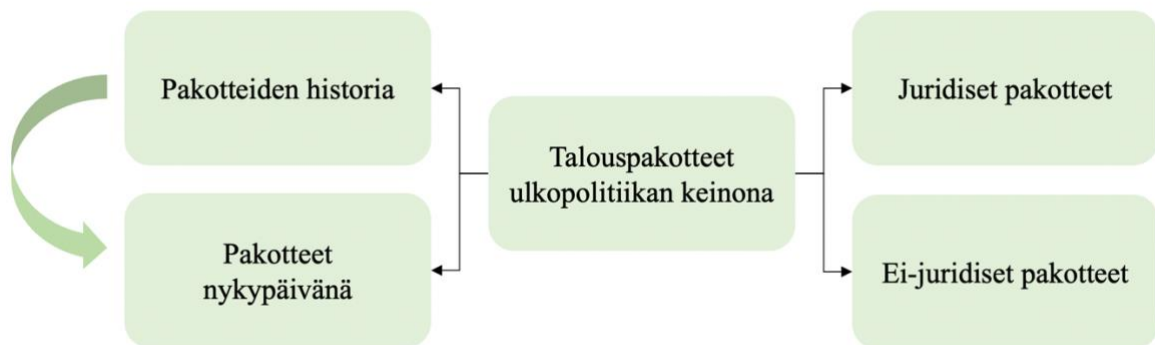
1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu viidestä pääluvusta ja niiden alaluvuista. Toisessa pääluvussa tehdään kirjallisuuskatsaus tutkielman teoreettisen viitekehyksen pohjalta ja syvennyttään pakotteisiin ilmiönä. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään ymmärtämään pakotteita ulkopoliittikan keinona tutustuen aluksi pakotteiden historiaan. Lisäksi tutustutaan historian saatossa pakotteiden määräämisessä ja niiden muodossa tapahtuneisiin muutoksiin sekä pohditaan pakotteiden keinoja ja mahdollisuuksia saavuttaa ulkopoliittisia tavoitteita. Teoriaosuuden loppupuoliskolla keskitytään esittelemään juridisten pakotteiden ja ei-juridisten pakotteiden ominaisuuksia ja siirrytään tarkastelemaan pakotteiden vaikutuksia talletuspankin näkökulmasta.

Teoriaosuuden jälkeen kolmannessa pääluvussa esitellään tarkemmin tutkimuskohde ja aineistonkeruumenetelmä sekä tutkimusaineiston analyysimetodit. Neljännessä pääluvussa tuodaan esiin haastatteluissa esiin tulleita keskeisimpiä havaintoja ja viidennessä eli viimeisessä pääluvussa tehdään tiivistys vielä keskeisimmät tulokset yhteenvedon ja pohditaan mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2 Talouspakotteet

Tässä osiossa esitellään teoreettinen viitekehys ja lähestytään pakotteita sen kautta. Tutkielmassa käsitteellä *pakotteet* viitataan ensisijaisesti *talouspakotteisiin*, ellei toisin mainita. Talouspakotteisiin (*economic sanctions*) lukeutuvat kaikki talouteen liittyvät pakotteet kuten kauppasaarrot, viennin rajoitukset ja julkisten ja yksityisten varojen jäädytykset (Whyte 2022, 10). Termi tulee erottaa englanninkielisestä termistä *financial sanctions*, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa taloudellisia pakotteita. Talouspakotteet on siis yläkäsite ja taloudelliset pakotteet sen alakäsite.

Kuvaaja 1. Teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu talouspakotteiden ympärille. Pakotteita lähestytään ensin niiden historian kautta ja myöhemmin arvioidaan niiden vaikuttavuutta poliittisten tavoitteiden edistämässä sekä vertaillaan pakotteiden keinoja ja keskeisimpiä eroavaisuuksia riippuen niiden asettajatahosta. Erottelu juridiset pakotteet ja ei-juridiset pakotteet on tehty suomalaisen talletuspankin näkökulmasta.

2.1 Talouspakotteiden historiaa

Pakotteita on käytetty sodan ehkäisemisen ja pysäyttämisen keinona kautta aikojen. Usein yhtenä ensimmäisenä esimerkkinä talouspakotteista viitataan ”Megaran asetukseen”, jonka tapahtumat sijoittuvat antiikin Kreikkaan noin vuoteen 432 eaa. Ateenalaiset estivät Megaran kaupungin kaupankäynnin Ateenaan ja epäivät megaralaisilta pääsyn Ateenan satamiin (Morgan, Syropoulos & Yotov 2023; Askari, Forrer, Teegen ja Yang 2003). Ensimmäisinä talouspakotteiden muotona käytettiin piirityksiä, joilla pyrittiin estämään piirityksen kohteen ravinnonsaanti ja näin pakottamaan vastapuoli neuvotteluun (Askari et al. 2003).

1800-luvulla talouspakotteiden keinona käytettiin pääasiassa kauppasaartoja. 1800-luvun pakotteille oli myös tyypillistä, että silloiset suurvallat kuten Iso-Britannia, Ranska, Italia ja Saksa kohdistivat pakotteita Euroopassa pieniin ja kehittymättömiin kansoihin ja Latinalaisessa Amerikassa sekä Aasiassa pakotteita asetettiin puolestaan nouseville kansoille. Talouspakotteet olivat suurvalloille kustannustehokas ase pienempiä maita vastaan, ja pienemmät valtiot eivät oikeastaan pystyneet sanktioimaan suurvaltoja. (Davis & Engerman 2003) Napoleonin valtakauden aikana vuonna 1806 Ranska asetti brittiläiset hyödykkeet kauppasaartoon tarkoituksena saada loppu *Perfidious Albion* (sanonta viittaa brittiläisten epäluotettavuuteen ulkomaankaupassa 1700- ja 1800-luvuilla) riippuvaisesta kaupasta. Seurauksena oli kuitenkin valitettavasti osittaisesta onnistumisesta huolimatta enemmän haittavaikutuksia Manner-Euroopan taloudelle. Samassa konfliktissa vuotta myöhemmin myös Yhdysvallat asettivat Britannian laivaston kauppasaartoon yhtä huonoin seurauksin, sillä brittiläiset kauppiaat korvasivat pian Amerikan kauppareitit. (Ahn 2019, 127)

2.1.1 Talouspakotteet 1900-luvulla

1900-luvulla pakotteet kehittyivät 1800-luvun kauppasaarroista ja niiden käyttö levittyi laajemmalle ja yleistyi ulkopolitiikan välineenä. Pakotteiden tavoitteena oli ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana pääasiassa sodan lopettaminen. (Davis & Engerman 2003) Ensimmäisen maailmansodan jälkeen pakotteita kohtaan oli laajaa kiinnostusta vaihtoehtona sodankäymiselle, mutta silloin käyttöön otetut pakotteet eivät täysin

onnistuneet tavoitteissaan (Morgan et al. 2023, 6). YK perustettiin toisen maailmansodan jälkeen edistämään jäsentensä turvallisuutta, mutta Elliotin (2009) mukaan alusta lähtien Yhdysvaltojen ja silloisen Neuvostoliiton väliset erimielisyydet rajoittivat YK:n puuttumista vain vähäisempiin kiistoihin. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana talouspakotteet kuitenkin vakiintuivat yleiseksi ulkopolitiikan välineeksi, ja niiden suosion kasvu on jatkunut tasaisena siitä lähtien. Vuosittainen aktiivisten pakotteiden määrä on liki kymmenkertaistunut verrattuna 1950-lukuun. (Morgan et al. 2023, 4)

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana Yhdysvallat määräsi pakotteita muun muassa Kuuballe ja Iranille ja hyödynsi kylmän sodan aikana pakotteita muutenkin laajasti ulkopolitiikassaan. YK puolestaan asetti pakotteita Pohjois-Korealle ja Irakille. 1990-luvulla YK:n aktiivisuus pakotteiden asettajana kasvoi runsaasti ja pakotteet onnistuivat saavuttamaan tavoitteita jossain määrin enemmän kuin kylmän sodan aikana. Hiljalleen kaksituhattalukua kohti siirryttäessä kohdennettujen pakotteiden suosio kasvoi ja täysimittaisten pakotteiden käyttö väheni, sillä varsinkin YK:n Irak -pakotteet herättivät kritisointia niiden seurauksena aiheutuneesta korruptiosta ja humanitaarisista vaikutuksista. (Ahn 2019, 128; Elliot 2009, 90; Morgan et al. 2023, 9)

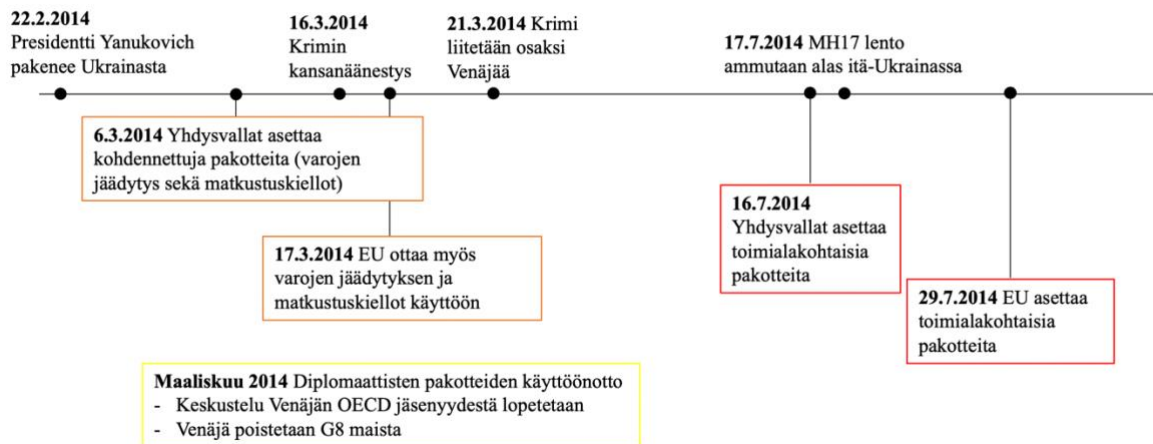
2.1.2 Talouspakotteet 2000-luvulla

Pakotteiden asema ulkopolitiikan keinona on tullut vuosien saatossa aina merkittävämmäksi, mutta niiden muoto, tavoitteet ja asettamissyöt ovat muuttuneet. Maailmansotien jälkeisenä aikana talouspakotteet kasvattivat suosiotaan, ja niitä on käytetty niin sodan lopettamisen ja ehkäisemisen toivossa kuin demokratian ja humanitaaristen oikeuksien puolesta. Globalisaation ja modernin teknologian kehittyminen ovat mahdollistaneet varojen liikkumisen valtioiden välillä ja valtioiden välisen maksuliikenteen valvomisen. Täten ei ole yllättävää, että niihin kohdistuvat rajoittavat toimet ovat enenevässä määrin sisällytettynä myös pakotepaketteihin. (Davis & Engerman 2003) Pakoteliitännäiset moraaliset dilemmat ja humanitaariset ongelmat ovat saaneet enemmän huomiota pakotepolitiikan suunnittelussa 2000-luvulle siirryttäessä. Pakotteiden siviileille aiheuttamia haittoja on pyritty estämään tekemällä poikkeuksia ruoan ja lääkkeiden maahantuontikieltoihin tai kohdentamalla pakotteet suoraan henkilöön, yhteisöön tai liiketoimeen, jolloin voidaan välttyä koko siviiliväestöstä vahingoittavilta vaikutuksilta (Hufbauer & Jung 2020).

Aikaisemmin Yhdysvallat on toiminut pakotepolitiikan käytössä suunnannäyttäjänä, mutta 2000-luvun vaihteessa myös Euroopan Unioni on aktivoitunut pakotteiden asettamisen suhteen uudistamalla pakotepolitiikkaansa ja luomalla jäsenmailleen periaatteet mahdollistamaan tehokkaan pakotteiden toimeenpanon ja arvioinnin. Kuitenkin yhtä lailla Yhdysvallat ovat kehittäneet pakotepolitiikkansa keinoja, ja etenkin EU:n huolenaiheena ovat Yhdysvaltojen määräämät ekstraterritoriaaliset pakotteet. (Hufbauer & Jung 2020) Yhdysvaltojen määräämät ekstraterritoriaaliset pakotteet koskettavat Yhdysvaltojen valtionrajojen ulkopuolisia toimijoita, jotka tekevät liiketoimia pakotteiden alaisten kohteiden kanssa. Ekstraterritoriaaliset pakotteet käytännössä estävät liiketoimien jatkamisen sellaisten yksilöiden ja yritysten kanssa, joille Yhdysvaltojen OFAC on asettanut pakotteita. Näiden pakotteiden noudattamatta jättäminen estää siis toimimisen Yhdysvaltojen markkinoilla, mikä tekee Yhdysvaltojen asettamista pakotteista tehokkaita. (Morgan et al. 2023; Hufbauer & Jung 2020)

2.1.3 Ukrainan kriisi

Ukrainan kriisi alkoi jo keväällä 2014 Krimin levottomuuksilla, kun Venäjä järjesti laittoman kansanäänestyksen ja liitti Krimin osaksi itseään. Kevään ja kesän 2014 aikana EU ja useat muut tahot vastasivat näihin Venäjän aiheuttamiin levottomuuksiin määräämällä pakotteita. EU aloitti pakotteiden käytön asettamalla ”symbolisia” pakotteita, jotka sisälsivät esimerkiksi Venäjän OECD hakemuksen hylkäämisen, Venäjän pääsyn epäämisen G8-maiden kokoukseen sekä keskustelun keskeyttämisen Venäjän viisumivapautuksista (Shagina 2017). Malaysian Airlinesin lennon numero 17 alasampumisen seurauksena EU määräsi lisää pakotteita, joilla kiellettiin muun muassa muutamien venäläispankkien ja yritysten pääsy pääomamarkkinoille sekä kaksikäyttöhyödykkeiden käyttäminen sotilaallisiin tarkoituksiin (Portela, Pospieszna, Skrzypczyńska & Dawid Walentek 2020, 684) Henkilöpakotteita määrättiin sellaisille henkilöille, joilla oli osuutta Krimin tapahtumiin ja nämä pakotteet pitivät sisällään matkustusrajoituksia sekä varojen jäädyttämistä (Davis 2016).

Kuvaaja 2. Aikajana Krimin vuoden 2014 tapahtumista

Yllä olevasta aikajanasta nähdään, kuinka Yhdysvallat on toiminut suunnannäyttäjänä Krimin konfliktiin liittyvien pakotteiden määräämisessä EU:n seurattessa perässä. Vaikka EU ja Yhdysvallat suunnittelevat pakotetoimia yhdessä ja jakavat yhtenevät tavoitteet, on niiden pakotepolitiikan lähestymistavoissa silti eroavaisuuksia, jotka saattavat myös vaikuttaa maiden keskinäisiin suhteisiin aiheuttaen kitkaa (Euroopan parlamentti 2022). Krimin konfliktiin liittyen EU:n Venäjälle asettamat pakotteet olivat myös lievempiä verrattuna Yhdysvaltojen määräämiin pakotteisiin. Yhdysvallat määräsi henkilöpakotteita venäläisille ja ukrainalaisille poliitikoille sekä kriisistä vastuussa oleville virkamiehille EU:n rajoittaessa henkilöpakotelistansa ainoastaan Krimin viranomaisiin, jotka itse julkistivat osallisuutensa kriisiin (Shagina 2017).

EU:n ja Yhdysvaltojen pakotteiden asettamispolitiikat eroavat jonkin verran toisistaan. EU:n jokaisella jäsenellä on veto-oikeus EU:ssa säädettyihin päätöksiin, ja päätöksen voimaan saattamiseksi tarvitaan jokaiselta jäsenvaltiolta puoltava vastaus. Siksi on hieman yllättävää, että pakotteiden tehokkuuden kritisoinnista ja suoranaisestä vastustuksesta huolimatta EU:n neuvosto on pystynyt uusimaan Venäjän vastaisia pakotteita säännöllisin väliajoin, eivätkä ne ole lakanneet kertaakaan olemasta voimassa (Portela et al. 2020, 685).

On havaittu, että pakotteilla on saavutettu niillä tavoiteltuja vaikutuksia Venäjän talouteen, mutta toisaalta Venäjä on sopeutunut pakotteiden vaikutuksiin lisäämällä kotimaan tuotantoaan sekä tuontia pakotteisiin liittymättömistä maista. Vastapakotteet ovat pakotteiden asettamisen luonnollinen seuraus, ja Venäjä asettikin EU:n maatalous-, liha-,

kala-, ja maitotuotteisiin kohdistuvan tuontikiellon, mikä aiheutti jyrkän laskun EU:n Venäjän vientiin. (Garashchuk, Castillo, Rivera 2022, 11) Pakotteiden lisäksi Nelson (2017, 4) huomauttaa Venäjän kokeneen myös muita taloudellisia haasteita kuten ruplan arvon nopean heikkenemisen sekä inflaation vaikutukset. Vuonna 2014 Venäjän talouskasvu hidastui 0,7 %:iin ennen kuin vuonna 2015 supistui 3,7 %. Supistumista ei voida kuitenkaan täysin selittää pakotteiden vaikutuksella, sillä samaan aikaan Venäjän merkittävimmän vientituotteen öljyn hinta oli laskussa. Miranova (2022, 906) arvioi Venäjän kärsineen puolitoista vuotta elokuussa 2014 asetetun kauppasaarron jälkeen menetyksiä yhteensä 42 miljardin dollarin edestä.

Venäjän aloittaessa Ukrainan hyökkäyssodan helmikuussa 2022 EU ja Yhdysvallat reagoivat nopeasti määräten lisää pakotteita. Ensimmäiset pakotepaketit julkistettiin jo ennen Venäjän hyökkäyksen aloitusta Venäjän allekirjoitettua asetuksen, jossa tunnustetaan Donetskin ja Luhanskin kansantasavaltojen itsenäisyys ja suvereniteetti (Euroopan Unionin Neuvosto 2022). Helmikuun 24. päivänä Venäjä aloitti pakotteista ja niiden uhasta huolimatta täysimittaisen hyökkäyssodan, minkä seurauksena on määrätty aina tiukempia pakotteita. EU on vuoden sisällä tehnyt peräti kymmenen pakotepakettia ja kirjoittamishetkellä kohdennettujen pakotteiden alaisina on yhteensä 1 499 henkilöä ja 208 yritystä ja organisaatiota (Euroopan parlamentti 2023, 2,4). YK ei ole osallistunut Venäjän ja Ukrainan väliseen kriisiin määräämällä pakotteita, sillä Venäjä on yksi YK:n pysyvistä viidestä jäsenestä. YK:n turvallisuusneuvoston katsotaankin epäonnistuneen Ukrainan kriisin sovittelussa pysyvien jäsenten veto-oikeuksien tuomien rajoitteiden vuoksi (Murithi 2022, 66).

Pakotteiden taloudelliset vaikutukset ovat olleet ennakoitua suurempia etenkin EU:lle, mutta myös koko maailmantaloudelle. Taloudellisten vaikutusten täydellinen arviointi on kuitenkin hankalaa, sillä pakotteet vaikuttavat niin moneen osa-alueeseen ja lisäksi taustalla vaikuttavat muun muassa globaali Covid-19 pandemia sekä pandemiarajoituksista seuranneet ongelmat tarjonnassa ja toimitusketjuissa. Toimitusvaikeudet heijastuivat puolestaan globaaliin talouteen, minkä heilahdukset aiheuttivat kasvua energian hintoihin, erityisesti maakaasuun. Energiakriisin luonnollisena seurauksena inflaatio lähti kasvuun nostaen yleistä hintatasoa. (Masseti & Exadaktylos 2022, 5; ORF 2022, 19) Pakotteiden kokonaisvaltaisia vaikutuksia Venäjän taloudelle on lähes mahdotonta arvioida niin edellä mainituista syistä kuin luotettavan datan puutteellisuuden takia. Pakotteista aiheutuvat

vaikutukset voivat todellisuudessa olla tutkimuksissa havaittua suurempia, sillä virallisia tilastoja on vääristelty eikä niihin voi täysin luottaa. Venäjän federaation hallitus pyrkii myös peittelemään pakotteiden vaikutuksia eikä Venäjän keskuspankki esimerkiksi salli rahalaitosten julkistaa tietoja tileistä ja edunsaajista. (Shapran, Britchenko, Haponiuk & Shapran 2022, 14)

2.2 Talouspakotteet ulkopoliittisten päämäärien saavuttamisessa

Useat eri lähteet luokittelevat pakotteita niiden tehokkuuden mukaan. Hufbauerin, Schottin ja Kimberleyn (2007) mukaan ensimmäisellä eli vähiten vaikuttavimmalla tasolla ovat diplomaattiset pakotteet, eli esimerkiksi suurlähettiläiden vetäytyminen. Seuraavalle tasolle he ovat määrittäneet yksittäisten henkilöiden tai yritysten varojen jäädyttämisen ja matkustuskiellot. Viimeisenä ja vaikuttavimpana he pitävät kokonaisille toimialoille asetettuja pakotteita kuten kaupankäynnin rajoitukset. Ukrainan sodan aikana alkaen Krimin valloituksesta Venäjän vastaisia pakotteita on asetettu jokaiselta vaikuttavuuden tasolta.

Pakotteiden luokittelun lisäksi niiden tehokkuutta voidaan arvioida monesta eri näkökulmasta. Morgan et al. (2023, 5) ovat huomanneet taloustieteilijöiden korostavan taloudellista näkökulmaa pakotteiden onnistumisen arvioimisessa, kun taas politiikan tutkijat arvoivat pakotteiden onnistumista niiden lopullisen tavoitteen toteutumisen näkökulmasta. Erityisesti talouspakotteiden onnistuminen sodan ehkäisemisen keinona on usein kiistelyn kohteena ja empiiriset todisteet pakotteiden toimivuudesta jäävätkin alhaisiksi. Hufbauer et al. (2007) ovat todenneet vain kolmanneksen asetetuista talouspakotteista toimineen ainakin osittain, mikä tarkoittaa tavoitteiden kokonaan saavuttaneiden pakotteiden osuuden jäävän tätäkin pienemmäksi.

Hufbauer et al. (2007) listaavat myös neljä yleisintä syytä talouspakotteiden epäonnistumiseen. Yksinkertaisimmillaan ne voivat epäonnistua käytössä olevien keinojen riittämättömyyteen suhteessa tavoiteltuun lopputulokseen. Toisekseen ulkomaankaupan rajoitukset saavat pakotteiden alaisen maan vahvistamaan kotimaan tarjontaa ja kehittämään vaihtoehtoisia keinoja tuottaa sellaisia hyödykkeitä ja palveluita, jotka pakotesyistä ovat loppuneet. Myös Venäjän-Ukrainan sodan alkamisen jälkeen useat tunnetut yritykset ovat vetäytyneet Venäjän markkinoilta, mikä on saanut aikaan vastaavien kansallisten yritysten toiminnan aloittamisen Venäjällä.

Kolmantena syynä pakotteiden epäonnistumiseen Hufbauer et al. (2007) pitävät pakotteiden alaisen maan liittolaisten harjoittaman kompensoinnin. Pakotteiden kohteen liittolaisvaltiot saattavat kompensoida pakotteista aiheutuvia puutteita. Tästä esimerkkinä voidaan pitää Venäjän lisääntyntä kaupankäyntiä sellaisten maiden kanssa, jotka ovat päättäneet olla liittymättä EU:n ja OFAC:n sekä muiden tahojen asettamiin pakotteisiin. Tällaisia valtioita ovat mm. Brasilia, Intia, Etelä-Afrikka, Kiina sekä Turkki. Venäjän kaupan osuus näihin maihin on kasvanut jopa yli 50 %:lla vuoden 2022 jälkeen (Euroopan parlamentti 2023). Pakotteiden alainen valtio etsii uusia kauppakumppaneita kompensoidakseen pakotteista aiheutuneita menetyksiä, ja toisaalta tämä hyödyttää myös kauppakumppaneita. Mahlstein, McDaniel, Schropp ja Tsigas (2022, 3344) huomauttavat pakotteisiin liittoutumattomien maiden kärsivän kuitenkin kaupankäynnin tuomista hyödyistä huolimatta tappioista, sillä Venäjän kaupan kustannukset ovat kasvaneet.

Viimeinen syy pakotteiden epäonnistumiseen koskee myös liittolaisia, mutta pakotteiden asettajan näkökulmasta. Ongelma muodostuu, mikäli liittolaiset eivät jaa yhteistä tavoitetta pakotteiden asettajan kanssa, mikä voi etäännyttää liittolaisten välisiä suhteita ulkomaan kaupassa. (Hufbauer et al. 2007) Pakotteet toimivat kaksiteräisen miekan lailla ja niiden asettaminen vaikuttaa lähes aina myös asettajatahoon. Niiden kokemat menetykset riippuvat ulkomaankaupan laajuudesta pakotteiden alaisen kohteen kanssa. Vaikka kaupankäynnin rajoitukset voivat kasvattaa pakotteiden alaisen valtion kustannuksia, vahingoittavat ne toisaalta myös pakotteiden asettajatahoa. Pakotteiden asettajatahon BKT:n laskun onkin arvioitu joka tapauksessa olevan välillä 0,1–1,6 %. (Dregera, Kholodilina, Ulbrichta ja Fidrmuc 2016; Mahlstein et al. 2022, 3344) Pakotteita ei ole suotavaa asettaa liikaa ja pahimmillaan ne voivat aiheuttaa enemmän haittaa asettajalle kuin pakotteiden kohteelle kuten pakotteiden historiaa tutkimalla voidaan huomata.

Vaikka pakotteet onnistuvat vain noin kolmanneksessa tapauksista saavuttamaan halutun lopputuloksen, taloustieteilijät pitävät niiden aiheuttamia taloudellisia vaikutuksia silti merkittävinä. Pakotteet vaikuttavat pakotteiden kohteena olleen valtion talouteen usein pitkäaikaisesti vielä pakotteista luopumisen jälkeenkin ja niiden negatiiviset vaikutukset osuvat sekä yrityksiin että yksityishenkilöihin hidastaen talouskasvua ja kauppaa, heikentäen poliittista vakautta sekä lisäten köyhyyttä. (Morgan et al. 2023, 13)

2.3 Talletuspankki pakotteiden noudattajana

Suomessa talletuspankkien tulee noudattaa EU:n ja YK:n asettaman pakotelainsäädännön lisäksi myös Yhdysvaltojen sekä Iso-Britannian asettamia pakotteita. Henkilöasiakkaiden kanssa pakotteiden noudattaminen on usein suoraviivaisempaa kuin yritysasiakkaiden kohdalla, sillä yritysasiakkaiden maksuliikenteessä tulee ottaa huomioon myös yritysasiakkaiden yhteistyökumppanit ja niiden pakotteiden alaisuus. Henkilöasiakkaiden kanssa kohdattavat pakotekysymykset liittyvät lähinnä sijoituspalveluiden tarjoamiseen, talletusrajoituksiin ja kohdennettuihin henkilöpakotteisiin. Seuraavissa osioissa esitellään tarkemmin näiden pakotteiden asettajatahojen pakotepolitiikkaa ja niiden keskeisiä eroavaisuuksia.

2.3.1 Juridiset pakotteet

Juridisilla pakotteilla tarkoitetaan lainsäädännöllisesti sitovia pakotteita, joita suomalaisten talletuspankkien tapauksessa ovat Euroopan Unionin sekä YK:n asettamat pakotteet. YK:n pakotteista tekee erityisiä se, että millään muulla organisaatiolla ei ole yhtä laajaa toimivaltaa. Pakotteet mainitaan YK:n peruskirjan artiklassa 41 yhtenä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden saavuttamisen keinona ja artiklan 25 mukaan jäsenvaltiot ovat velvoitettuja noudattamaan turvallisuusneuvoston tekemiä päätöksiä (Brzoska 2015, 1339).

YK:n määräämillä pakotteilla on useimmiten kaksi tavoitetta: Konfliktin pysäyttäminen tai kansainvälisten normien ylläpito ja näiden toteuttaminen vahingoittamatta siviileitä. Kansainvälisten normien säilyttäminen onkin yksi YK:n tärkeimpiä tehtäviä, ja symboliset pakotteet, joilla suoraan tai epäsuorasti viestitään näiden normien rikkojille paheksuntaa, ovat tärkeä väline tavoitteen saavuttamisessa. YK:n pakotteet voidaan jakaa kolmeen laajaan ja osittain myös päällekkäiseen ryhmään niiden tarkoituksen mukaan: paheksunnan ilmaisu, kieltäminen tai hillitseminen sekä pakottaminen. (Elliot 2009) YK:n pakotteita tutkivassa data-analyysissä Biersteker, Eckert, Tourinho ja Hudáková (2018) ovat huomanneet vain 22 % YK:n määräämistä pakotteista saavuttaneen tavoitteensa ja tavoitteen saavuttamiseen tarvittavan vähintään kolmentyyppisten kohdennettujen pakotteiden soveltamista samanaikaisesti. YK:n asettamien pakotteiden onnistumisprosentti jää siis vieläkin alhaisemmaksi kuin pakotteiden yleisesti.

Pakotteiden käyttö yleistyi EU:n ulkopolitiikan välineenä kylmän sodan loppumisesta alkaen 1980- ja etenkin 1990-luvulla, kun YK:n turvallisuusneuvoston jäsenet eivät pystyneet saavuttamaan yhteisymmärrystä, joten päätöksiä pakotteiden käytöstä ei syntynyt. (Schneider & Weber 2020, 2; Cardwell & Moret 2022, 2) EU määrää pakotteita kolmella eri tavalla. Ensimmäisenä ovat monenväliset pakotteet, jotka sovitetaan osaksi kansainvälistä lainsäädäntöä. Toisena ovat pakotteet, jotka täydentävät tai perustuvat YK:n turvallisuusneuvoston määräämiin pakotteisiin. Kolmantena ja suurimpana ryhmänä ovat EU:n itsenäisesti määrittämät YK:n viitekehyksien ulkopuoliset pakotteet. (Cardwell & Moret 2022, 5) YK:n viitekehyksien ulkopuolisten pakotteiden lisääntynyt käyttö on herättänyt myös kritiikkiä tällaisia pakotteita kohtaan ja etenkin yksittäisten valtioiden asettamien pakotteiden legitiimiys on kiistelyn kohteena (Brozka 2015, 1344).

Euroopan Unionin neuvosto määrää pakotteet EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) puitteissa ja niiden täytäntöönpano tapahtuu joko EU tasolla tai jäsenvaltioissa. EU:n pakotteiden määräämisestä ainutlaatuisen tekee erityisesti kaksi piirrettä: EU:n jäsenvaltiot eivät voi määrätä pakotteita itsenäisesti ja päätös pakotteiden toimeenpanemisesta edellyttää kaikkien jäsenvaltioiden yksimielistä päätöstä. (Schneider & Weber 2020, 4) EU:ta on kritisoitu päätöksenteon hitaudesta, mutta EU on osoittanut toisaalta pystyvänsä reagoimaan tarvittaessa nopeasti kuten Venäjän toimiin Krimillä sekä Ukrainan hyökkäyssodan alkaessa tehtiin. Cardwell ja Moret (2022, 2) esittävät EU:lle ainakin alueellista johtajuutta pakotteiden asettajana, sillä EU on saanut myös enenevässä määrin jäsenvaltioidensa ulkopuolisia valtioita liittymään pakotetavoitteisiin.

2.3.2 Ei-juridiset pakotteet

Yhdysvaltojen OFAC:n asettamat pakotteet eivät velvoita Suomessa toimivia talletuspankkeja samalla tavalla juridisessa mielessä kuin EU:n tai YK:n asettamat pakotteet, mutta mikäli haluaa jatkaa toimintaa Yhdysvaltojen markkinoilla, OFAC:n määräämiä pakotteita ei käytännössä voi jättää noudattamatta. Sama pätee myös Ison-Britannian määräämiin pakotteisiin.

Cardwellin ja Moretin (2022, 2) mukaan Yhdysvaltoja on yleisesti pidetty pakotteiden asettajatahona kaikista vaikutusvaltaisimpana, ja muiden valtioiden seuraavan todennäköisimmin Yhdysvaltojen esimerkkiä pakotteiden asettamisen suhteen. EU:n

asettamista pakotteista Yhdysvaltojen asettamat pakotteet eroavat tyypillisesti muutamalla tavalla. Yhdysvaltojen asettamat pakotteet ovat usein voimassa niin kauan, kunnes niistä päätetään luopua, kun taas EU on yleisesti vastannut nopeammin pakotteiden aikaansaamaan toivottuun muutokseen höllentämällä pakotteita (Euroopan parlamentti 2018, 3).

Yhdysvallat on ajanjaksolla 1990–2015 määrännyt johdonmukaisesti selvästi enemmän pakotteita ja niitä on ollut voimassa yhtä lailla jatkuvasti enemmän kuin EU:lla (Schneider & Weber 2020, 3). Erään tutkimuksen mukaan Yhdysvallat on samaisella ajanjaksolla määrännyt viisi kertaa enemmän pakotteita kuin YK ja kaksi kertaa niin paljon kuin EU (Attia & Grauvogel 2019). Lisäksi Yhdysvaltojen määräämät pakotteet ovat yleisesti laajempia ja koskettavat suurempaa joukkoa esimerkkinä vuonna 2018 Krimiin kohdistuneet pakotteet, jolloin EU:n pakotteiden alle kuului 38 organisaatiota verrattuna Yhdysvaltojen vastaavien pakotteiden alaiseen 428 organisaatioon (Euroopan parlamentti 2018, 3).

Yhdysvallat luottaa voimakkaasti ulkopoliittikkansa välineenä yhdenvälisiin pakotteisiin. Yhdysvaltojen presidentti voi määrätä pakotteita toimimalla yksin tai yhdessä kongressin kanssa. Schneiderin ja Weberin (2020, 6 & 10) tutkimuksen mukaan Yhdysvaltojen asettamat yhdenväliset pakotteet ovat keskimääräisesti vähemmän onnistuneita, kuin EU:n monenväliset pakotteet, mutta yhdenvälisiä pakotteita määrätään ylipäättään todennäköisemmin. Toisaalta Schneider ja Weber (2020, 10) pitävät Yhdysvaltojen pakoteuhkaa tehokkaampana kuin EU:n, sillä Yhdysvallat todennäköisemmin ottavat pakotteet käyttöön. Ja kuten aiemmin kirjallisuuskatsauksessa on mainittu, Yhdysvaltojen pakotteiden ekstraterritoriaaliset ominaisuudet lisäävät pakotteiden tehokkuutta.

2.3.3 Erot EU:n ja OFAC:n asettamissa pakotteissa Venäjän-Ukrainan sodan aikana

Molemmat tahot asettivat ensimmäiset pakotteensa jo ennen varsinaisen hyökkäyssodan alkamista, ja ensimmäiset pakotepaketit kohdistuivat sisällöltään pakotelistattujen henkilöiden varojen jäädyttämiseen ja Donetskien ja Luhanskin alueiden tuonti- ja vientikieltoihin (EO 14065; YTUP 2022/266). Seuraavassa toimeenpanomääräyksessään (Executive Order 14066) 8. maaliskuuta Yhdysvallat asetti Venäjän tuottaman öljyn, maakaasun, hiilen ja muut fossiiliset polttoaineet tuontikieltoon sekä kielsi kaikki uudet Venäjän energiasektoriin liittyvät investoinnit. EU puolestaan otti raakaöljyn ja muiden jalostettujen öljytuotteiden osittaisen Venäjältä tuontikiellon käyttöön vasta kuudennessa

pakotepakettissaan (2022/879) 3. kesäkuuta. Molempien pakotteiden asettajatahojen pakoteohjelmissa kielletään myös muun muassa ylellisyystuotteiden vienti Venäjälle, ja kullan ostaminen Venäjältä. Yhdysvallat ovat määränneet ylellisyystuotteita koskevat pakotteet ennen EU:ta. Yhdysvallat ovat kieltäneet myös kalan, muiden merenelävien ja alkoholin tuonnin Venäjältä. EU on ilmoittanut, ettei se sanktioi ruokaan ja maatalouteen liittyvää vientiä eikä liiketoimia, sillä se katsoo Venäjän olevan pääsyyllinen globaaliin elintarvikekriisiin ja ruuan saatavuus ja edullisuus ovat EU:lle ja sen jäsenille yksi tärkeimpiä tavoitteita (Eurooppa-neuvosto 2023).

Suurin muutos verrattuna vuoteen 2014 on EU:n aktiivisemmän roolin ottaminen pakotteiden asettajana. Aikaisemmin pakotteet kohdentuivat lähinnä Krimin alueelle, eikä Venäjää alueellisesti sanktioitu kovin laajasti. Useiden venäläisten pankkien poistaminen SWIFT:stä oli EU:n toteuttama toimenpide. EU ja Yhdysvallat puolestaan määräisivät yhtäaikaaisesti 28. helmikuuta pakotteet koskien Venäjän keskuspankkia, joilla kielletään kaikki liiketoimet Venäjän keskuspankin kanssa (2022/334; OFAC 2022). Näiden kahden asettajatahon määräämät pakotteet ovat kuluneen Ukraina kriisin aikana yhdenmukaistuneet ja tärkeimmät linjaukset ovat hyvin samankaltaisia. EU:n halua ja mahdollisuuksia rajata muun muassa öljyn- ja maakaasun tuontia hankaloittaa sen riippuvuus venäläisestä energiasta.

3 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Etelä-Karjalan alueella toimivan talletuspankin kanssa. Aineisto kerättiin haastattelemalla talletuspankissa työskenteleviä henkilöitä, joiden työtehtäviin pakotteet liittyvät joko suoraan tai välillisesti asiakkaiden kautta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina ryhmissä keskustelunomaisesti ja haastattelun aikana esitettiin muutamia kysymyksiä keskustelun tueksi sekä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Haastattelujen kysymyksiä ei ole esitetty molemmissa haastattelutilanteissa samassa järjestyksessä, vaan sitä mukaa mihin suuntaan keskustelu on edennyt. Molempien haastattelujen haastattelukysymykset esitellään liitteessä 1. Ensimmäiseen ryhmään haastateltaviksi valikoitiin seitsemän yrityspuolella työskentelevää henkilöä, joiden työtehtävät vaihtelevat asiakasvastaavista pankinjohtajaan. Lisäksi toisessa ryhmähaastattelussa haastateltiin kahta henkilöä, joiden työnkuvaan kuuluvat muun muassa riskienhallintaan liittyvät tehtävät. Yhteensä haastateltavia henkilöitä oli siis yhdeksän, mitä voidaan pitää sopivan kokoisena aineistona tämänkaltaiseen tutkimukseen.

Laadullisen tutkimuksen päätarkoituksena on saavuttaa syvempää ymmärrystä tietystä ilmiöstä tai ihmisen käyttäytymisestä kohtaan. Tracyn (2010, 840) mukaan hyvä laadullinen tutkimus on oleellinen, ajankohtainen, mielenkiintoinen, merkittävä tai ajatuksia herättävä. Sen lisäksi, että laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tulkita tutkimuksen kohdetta lukujen ja tilastojen avulla se eroaa määrällisestä tutkimuksesta myös arviointikriteereissä. Laadullista tutkimusta arvioidaan sen luotettavuuden, toistettavuuden, riippumattomuuden ja vahvistettavuuden mukaan. Tutkijan pitäisi pystyä kuvaamaan yksityiskohtaisesti sekä tutkittavaa ilmiötä sekä sen esiintymiskontekstia. (Constantinou, Georgiou, Perdigokianni 2017)

Haastattelujen jälkeen saatu aineisto litterointiin ja aineistolle tehtiin sisällönanalyysi, jossa aineisto pelkistettiin ja aineistosta eroteltiin keskeisimpiä havaintoja, jotka toistuivat tai poikkesivat aikaisemmista havainnoista. Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä, jossa tutkimusaineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia aineiston sisällä (Granheim, Lindgren & Lundman 2017, 29). Tuomi ja Saarijärvi (2018) toteavat, että sisällönanalyysiksi voidaan yleisen käsityksen mukaan laskea kuitenkin kaikki tutkittavan aineiston tiivistäminen ja luokittelu, eikä sisällönanalyysiin siksi

löydy myöskään valmista mallia, jonka mukaan se tulisi toteuttaa. Liitteeseen 2. on otettu esimerkkejä tutkimuksessa tehdystä sisällönanalyysistä, jossa haastateltavien puheenvuoroista on tiivistetty puheenvuorojen keskeisin sanoma ja tärkeimmät huomiot. Tutkielman empiirinen osio on jaoteltu tehdyn sisällönanalyysin perusteella saatujen keskeisimpien havaintojen mukaan alaotsikoihin.

Tapaustutkimuksen kohteena on kuten aikaisemminkin jo mainittu Etelä-Karjalan alueella toimiva talletuspankki. Haastateltavilla henkilöillä on pitkäaikainen kokemus finanssialalta ja yhdessä kaikilla haastateltavilla voidaan katsoa olevan kokonaisvaltainen näkemys pankin toiminnasta eri osa-alueilla. Siksi oli perusteltua toteuttaa haastattelut teemahaastatteluina ilman valmiiksi tehtyä tarkkaa kysymyslistaa. Ryhmähaastatteluja puolestaan kannatti suosia siksi, että haastateltavat henkilöt tuntevat hyvin toisensa ja keskustelunomaisesti käydyssä haastattelussa voi herätä muissa haastateltavissa sellaisia ajatuksia, jotka muuten olisivat saattaneet jäädä mainitsematta. Lisäksi haastattelua analysoidessa oli helppoa huomata haastateltavien tekemät keskeisimmät havainnot liittyen aiheeseen, sillä useampi haastateltava todennäköisemmin sanoitti näitä havaintoja ääneen, kun joku haastateltavista mainitsi tällaisen havainnon.

4 Keskeisimmät havainnot

Tässä pääluvussa esitellään haastatteluissa esiin nousseet keskeisimmät havainnot pakotteiden vaikutuksesta talletuspankin toimintaan. Havaintoja on poimittu sisällönanalyysin avulla, jolla litteroidusta aineistosta on aineistoa pelkistämällä löydetty keskeisimpiä toistuvia havaintoja. Nämä keskeisimmät havainnot ovat jaettu neljään alaotsikkoon.

4.1 Talletuspankin toimintaan vaikuttavat pakotteet

Ukrainan sodan alkamishetkestä tähän päivään asti EU on laajentanut pakotteita kymmenen pakotepaketin verran. Kymmenennessä pakotepaketissaan EU otti käyttöön kriittisten teknologioiden, kaksikäyttötuotteiden sekä teollisuustuotteiden vientikieltoja (Euroopan komissio 2023). Pakotteiden kiertäminen lisättiin marraskuussa 2022 EU:n lainsäädäntöön tuomittavaksi rikokseksi (Euroopan Unionin Neuvosto 2022). Siitä huolimatta tullitilastoista on huomattu viennin kasvaneen Kazakstaniin, ja etenkin vientipakotteiden alaisten tuotteiden viennin kasvu on lisääntynyt huomattavasti Keski-Aasian maihin. Näiden tuotteiden vienti näihin maihin ei ole pakotteiden alaista toimintaa, mutta on hyvin todennäköistä osan viennistä päätyvän Venäjälle. (Kukkonen 2023)

Haastateltavat henkilöt eivät ole kohdanneet suoranaista pakotteiden kiertoa, mutta asiakkaiden kyselyiden määrä esimerkiksi Kazakstanin maksuliikenteen suuntaan on tullut eteen usean haastateltavan kohdalla. Pakotteiden vaikeuttaessa Venäjälle kulkevaa maksuliikennettä on selvää, että yritetään keksiä vaihtoehtoisia tapoja toimia liiketoiminnan jatkumisen kannalta. Toisaalta kyseiset toimet saattavat herättää epäilyn pakotteiden kierrosta, mikäli vienti kasvaa merkittävästi maihin, joiden epäillään liittyvän jollain tavalla edelleen vientiin Venäjälle. Haastateltavien mukaan epäilysten herätessä tällaisista liiketoimista on vetäydytty.

”...Ja vähän niin kun siis semmoista osittain renkaiden potkimista, mutta sellaista mitä ei ole aikaisemmin ollut, että tulee tiedusteluita...” - Henkilö D

Keväästä 2022 eteenpäin pakotteiden vaikutukset ovat puolestaan olleet selvästi havaittavissa, ja aiheuttaneet merkittäviä muutoksia niin asiakkaille kuin pankin henkilökunnalle. Asiakkaille näkyvimpinä muutoksina ovat olleet maksuliikenteen hidastuminen tai täydellinen pysähtyminen johtuen useiden venäläisten pankkien sulkemisesta SWIFT-järjestelmän ulkopuolelle ja suurimpien pankkien pakotteiden alaisuuden lopettaessa maksuliikenteen kokonaan näihin pankkeihin. Henkilö H kertookin konkreettisimpien vaikutusten pankille olleen maksuliikenteen ja asiakassuhteiden alasajaminen, mutta toisaalta korostaa vaikutusten olleen suoraan pankille taloudellisessa mielessä pieniä ja vaikuttavan enemmän asiakkaisiin. Välilliset vaikutukset sen sijaan osuvat pankkiinkin, kun talous ja turismi hiipuvat pakotteiden seurauksena Etelä-Karjalan alueella.

”Ja henkilöasiakkaiden puolella sitten tietysti yhtä lailla on nämä ETA-alueen ulkopuolisten asiakkaiden ja Venäjällä olevien, että jos ei vaikka olisi Venäjän kansalainen niin, jos on oleskelulupa Suomessa niin silloin tällaista asiakasta, kohdellaan eri tavalla kuin jos ei ole sitä oleskelulupaa niin nyt on sitten näitä oleskelulupia jouduttu paljon tarkemmin selvittämään...” - Henkilö I

Henkilö I tuo esiin oleskelulupien valvomisen, mikä on myös lisännyt pankin työmäärää. ETA-alueella asuvilla henkilöillä on oikeus peruspankkipalveluihin eli pankkien on tarjottava asiakkaalle perusmaksutili, kortti sekä verkkopankkitunnukset. Finanssivalvonnan (2018) mukaan peruspankkipalveluiden avaamisesta voidaan kieltäytyä ainoastaan rahanpesusäännöksiin liittyvistä syistä. ETA-alueen ulkopuolella asuville henkilöille puolestaan ei ole lakiin perustuvaa velvoitetta avata asiakkuutta, ja tilanteissa, joissa asiakkaalla ei ole esimerkiksi suomalaista henkilötunnusta, pankin ei ole mahdollista täyttää asiakkaan tuntemiseen liittyviä velvoitteita. Mikäli asiakkaalta kuitenkin löytyy oleskelulupa ETA-alueelle, pankkipalveluiden tarjoamista on mahdollista jatkaa.

Hankalia tilanteita aiheuttavat muun muassa pakotteiden ristiriitaisuus esimerkiksi oikeuteen peruspankkipalveluista, sillä jos pakotteiden alainen henkilö asuu ETA-alueella, hänellä olisi oikeus peruspankkipalveluihin. Tällaisessa tilanteessa haastateltavien mukaan pakotteiden noudattamatta jättäminen olisi kuitenkin suurempi riski kuin pankkipalveluiden tarjoaminen pakotteista huolimatta. Haastateltavien tiedossa ei ole ainakaan vielä sellaisia tapauksia, joista olisi saatu asiasta oikeuden päätöstä. Haastateltava I huomauttaa, että näin lyhyessä ajassa oikeuden päätöstä ei olisi edes ehditty antaa ensimmäisestäkään tuomioasteesta, sillä aikaa on siinä mielessä kulunut vähän.

Tiukentuneiden pakotteiden vaikutukset heijastuvat pankin toimintaan asiakkaiden kautta ja maantieteellinen sijainti korostaa näitä vaikutuksia. Kaakkois-Suomessa Venäläiset yritykset ovat yrityksille tärkeitä kauppakumppaneita, ja pakotteet ovat vaikeuttaneet merkittävästi tai jopa täysin pysäyttäneet maiden välisen kaupan. Mahdollisia konkreettisia vaikutuksia pankille näissä tilanteissa ovat luottotappiot, mutta toisaalta pakotteiden estäessä liiketoimet tiettyyn maahan yritykset etsivät vaihtoehtoisia kauppakumppaneita puolin ja toisin. Henkilö H tunnistaa maantieteellisen sijainnin vaikutuksen, mutta korostaa myös sen tuomaa asiakastuntemusta.

”Maantieteellinen sijainti tuo sen, että meillä on luonnostaan enemmän kytköksiä Venäjälle ja Pietarin suuntaan ollut satoja vuosia. Siinä missä Länsi-Suomessa on kytkökset Ruotsiin ja Pohjois-Lapissa Norjaan ja niin pois päin eikä nää tuota... tällaiset suhdanteet vaihtelee, mutta kokonaan häviää missään vaiheessa, niin totta kai se maantiede oman osansa tuo meille, mitä ei vaikka Länsi-Suomen pankeille suhteessa Venäjään ole laisinkaan. Mutta toisaalta myö osataan ja tunnetaan se asia ihan toisella tavalla kuin toisella puolella maata. Vaikka periaatteessa toimintatavat ja ohjeet on samanlaisia mutta meillä on se asiakastuntemus ja näin pois päin.” - Henkilö H

4.2 Kaksikäyttötuotteet

Haastatteluissa nousivat esiin kaksikäyttötuotteet ja niiden aiheuttama selvitystyö niin yritysasiakkaille kuin pankkitoimihenkilöille. Kaksikäyttötuotteilla tarkoitetaan sellaisia tuotteita, joita tavallisesti tuotetaan siviilien käyttötarkoituksiin, mutta joita voidaan hyödyntää myös sotilaallisiin tarkoituksiin (Meissner & Urbanski 2021). Kaksikäyttötuotteiksi voidaan siis luokitella esimerkiksi elektroniikkaa, teknologiatuotteita tai materiaaleja, joita voidaan hyödyntää myös sotilaskäytössä. EU:n parlamentin ja neuvoston asetuksessa (821/2021) säädetään kaksikäyttötuotteiden viennistä ja kaksikäyttötuotteiden vientiin sovelletaan lakia kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (562/1996), ja sen 3§:n mukaan tuotteiden vienti on aina luvanvaraista toimintaa. Kaksikäyttötuotteet ovat myös Yhdysvalloille merkittävä asia ja Petersonin (2021) mukaan Yhdysvaltojen ulkopolitiikan yksi tärkeimmistä tavoitteista onkin halu kontrolloida kaksikäyttötuotteiden kauppaa. EU:n kaksikäyttötuotteisiin liittyvää pakotepolitiikkaa ohjaa pääasiassa syyskuussa 2021 käyttöön otettu asetus kaksikäyttötuotteista (Meissner &

Urbanski 2021). Euroopan Unionin Neuvoston päätöksessä (2023) kiellettiin kaksikäyttötuotteiden kauttakulku Venäjän läpi ja lisättiin 96 yhteisöä tiukempien vientirajoitusten piiriin koskien kaksikäyttötuotteiden vientiä. Kaksikäyttötuotteiden vientiä ei kuitenkaan ole täysin sanktioitu, vaan viranomaisen luvalla vienti on edelleen mahdollista, mikäli pystytään todistamaan lopullinen käyttötarkoitus.

”Se mikä omalle työpöydälle on tuonut huolta, on tietysti just nämä kaksoiskäyttötuotteet, joita nyt Etelä-Karjalaisetkin yritykset on selvitelleet ja niin kun Henkilö A kuvasi hyvin sen, että se on sille asiakkaalle tosi työläs, kun ne joutuvat tietysti tullin ja kaikkien muiden kanssa niin kun selvittämään, että milloin se, että luokitellaanko joku tietty tuote kaksoiskäyttötuotteeksi vai ei...” - Henkilö E

Kaksikäyttötuotteiksi luokiteltavien tuotteiden lista ei kuitenkaan ole tyhjentävä, ja kuten haastateltava henkilö E huomauttaa, tämän selvitystyön tekeminen on työlästä ennen kaikkea vientiyritykselle. Selvitykset viivästyttävät kaupankäyntiä ja muun muassa tulliviranomaisille toimitettavien selvityksien lisäksi myös pankille on toimitettava riittävät selvitykset liiketoimen tarkoituksesta muissakin kuin kaksikäyttötuotteita koskevissa tapauksissa.

”... ja sitten yrityksille taas, jos ajatellaan yritysten näkökulmasta niin tämä pakotehumppahan nii tähän on aiheuttanut valtavan määrän kaikenlaista selvitystyötä. Yritykset aktiivisesti tietysti yrittävät, ja pyrkivät ja selvittävätkin niitä, ettei heidän tuotteensa ole jotain kaksikäyttötuotteita...” – Henkilö A

Myös henkilö A korostaa yritysten tekemän selvitystyön määrän lisääntymistä. Haastattelussa tuli myös ilmi tapauksia, joissa yrityksen vienti tai tuonti on kokonaan päättynyt tiukentuneiden pakotteiden seurauksena. Toisaalta henkilö H huomauttaa näissä tilanteissa yritysten etsivän korvaavia liikekumppaneita ja markkinoita, jolloin liiketoiminta kuitenkin jatkuu, vaikka pakotteet hetkellisesti vaikuttaisivatkin kaupankäyntiin pakotteiden alaisen maan kanssa.

4.3 Asiakkaan tunteminen

Asiakasta mahdollisesti koskevien pakotteiden tunnistamiseen liittyy olennaisesti pankkien noudattama rahanpesulaki ja sen kolmas pykälä asiakkaan tuntemisesta. Asiakkaan

tuntemiseen liittyvillä kysymyksillä selvitetään asiakkaan mahdollista poliittista vaikutusvaltaa, verovelvollisuutta, elämänvaiheeseen liittyviä asioita sekä asiakkaan tyypillistä maksukäyttäytymistä. Yritysassiakkaiden kohdalla pankin tulee tietää yrityksen omistajat ja tosiasialliset edunsaajat sekä tieto molempien poliittisesta vaikutusvallasta. Näiden perustietojen lisäksi yrityksen tulee kertoa myös yrityksen taloudellisista tunnusluvuista ja tyypillisestä maksuliikenteestä. Tuntemistietojen kysyminen ei ole pakotteiden seurauksena muuttunut, ja pankin on täytyntä kysyä samoja kysymyksiä ennenkin, mutta erityisesti yritysasiakkaiden kohdalla tuntemistietojen ajantasaisuus on entistä tärkeämpää.

”...asiakkaan tunteminen ja asiakkaan liiketoiminnan tunteminen korostuu...” - Henkilö F

Kysymällä tuntemistietoihin liittyvät kysymykset säännöllisesti, pankki täyttää velvollisuuden asiakkaan tuntemisesta ja pystyy tunnistamaan sekä reagoimaan asiakkaan tietoihin verrattuna epätyypilliseen maksukäyttäytymiseen. Jos havaitaan liiketoimi, joka ei ole asiakkaalle tuntemistietojen puitteissa tyypillistä maksukäyttäytymistä, pankilla on selonottovelvollisuus epäilyttävän liiketoimen tarkoituksen selvittämiseen. Mikäli riittäviä selvityksiä ei saada, seurauksena asiakkaan näkökulmasta voi olla pankkipalveluiden rajoittaminen tai jopa irtisanominen. Pankille puolestaan puutteellisesti toteutetusta asiakkaan tuntemisesta voi tulla muita seurauksia.

Selvitystyön määrä on lisääntynyt viime vuosina sääntelyvaatimusten kiristyessä ja pakotteiden räjähdysmäinen kasvu on kasvattanut tätä työmäärää entisestään.

”pakoteprosessin valvonta tai ne valvontavaateet niin kuin sisäisen valvonnan näkökulmasta niin ne on lisääntyneet” - Henkilö E

”...sitten kun siellä tutkitaan niitä asioita tosi tarkasti niin kun tietysti pitää tutkiakin siellä lähteissä ja saapuvissa nii sehän tarkoittaa sitä, että siellä on ruuhkat ja asiat seisoo. Asiakkaan maksut ei lähde tai asiakkaat ei saa maksujaan...” - Henkilö B

Selvitystyön lisääntymisen suora seuraus pankille on maksuliikenteen hidastuminen ja haastateltavat arvioivatkin maksujen liikkuvan lähettäjältä saajalle tällä hetkellä keskimäärin viikossa. Henkilö A:n mukaan heti pakotteiden tullessa voimaan maksut odottivat liikkumista pahimmillaan jopa kuukausia. Selvitystyön merkitys korostuu, jos asiakkaalla on toistuvia maksuja, joihin kertaalleen toimitetut selvitykset pätevät, sillä maksu liikkuu huomattavasti nopeammin selvitysten ollessa kunnossa. Haastatteluissa tuli esiin myös se,

että selvitykseen päätyvien maksujen summalla ei ole merkitystä, vaan pienemmätkin summat saattavat pysähtyä odottamaan selvitystä ennen varsinaista rahan liikkumista maksun saajalle.

Aikaisemmin toteutetussa tutkimuksessa pakotelistatarkistusten todettiin olevan vielä pitkälti manuaalityötä, ja haastatteluissa selvitettiin, onko pakotteiden lisääntyminen aiheuttanut tähän asiaan muutosta. Haastateltavien mukaan pakotteiden alaisuuden ja maksuliikenteen valvominen perustuvat automaatioon. Viimekädessä esimerkiksi maksujen hyväksyminen tapahtuu kuitenkin edelleen manuaalisesti ja joissain tilanteissa myös pakotteiden tarkastaminen. Automaatioon ei siis edelleenkään voida täysin luottaa, vaan manuaalityötä tarvitaan jatkuvasti ainakin näiden automaattisten prosessien seurannassa.

4.4 Muutokset pakotteissa

Kuten teoriaosiossa huomattiin, pakotteet ovat ajansaotossa muuttaneet muotoaan monella eri tavalla. Kattavien pakotteiden käytöstä on siirrytty suosimaan enemmän kohdennettuja pakotteita, ja haastatteluissa havaittiin tällä muutoksella olleen talletuspankin toimintaan muutamia vaikutuksia. Henkilö H huomauttaa pakotteen olevan sitä helpommin noudatettavissa, mitä kohdennetumpi se on. Alueellisissa pakotteissa niiden noudattamisen seuraamista hankaloittaa se, ettei voida varmasti tietää kulkeutuvatko hyödykkeet jotakin muuta kautta sanktioidulle alueelle, ja on selvitettävä asiakkaan toimitusketjuja ja asiakkaan asiakkaita.

”...se on se hankala puoli, kun rajoitetaan näitä pakotteiden alle meneviä toimialoja tai maantieteellisiä alueita, että se tunteminen ja vielä siinä ketjussa meidän asiakkaastamme hänen asiakkaihinsa ja vielä asiakkaisiin, että tuota miten me se ketju tunnetaan silloin kun on tarvetta. Mutta eihän siihen varmaan juridisesti ole mitään vastausta, että missä on se meille riittävä huolellisuusvelvoite, että miten pitkälle on niin kuin realistista lainsäätäjälläkään olettaa, että me tunnetaan meidän asiakkaan asiakkaan asiakkaat...” -

Henkilö H

Kuten henkilö H:n puheenvuorosta tulee ilmi, haasteita pankille aiheuttaa myös se, ettei ole aivan yksiselitteistä, kuinka pitkälle pankin täytyy selvittää asiakkaiden toimitusketjuja. Sellaisia tapauksia ei ole vielä ainakaan haastateltavien tiedossa, joissa olisi saatu ratkaisua

siihen, millainen määrä tehtyjä selvityksiä katsottaisiin riittäväksi täyttämään huolellisuusvelvoitteen.

Vaikka pakotteita on ollut käytössä jo vuodesta 2014 alkaen, niistä ei silloin ole aiheutunut talletuspankille huomattavia vaikutuksia. Haastateltavat henkilöt olivat yksimielisiä siitä, että vuonna 2014 voimaan tulleet pakotteet eivät näkyneet lähestulkoon ollenkaan arkipäivän työtehtävissä.

”Niin kyllä itsekin, kun mietin niin ei edes oikeastaan muista sitä 2014 pakotepakettia. Niin kuin pakotteiden lanseeraamista siis siinä mielessä, että ei se silloin näkynyt täällä meidän työssämme juuri lainkaan. Nyt vasta näiden pakotteiden myötä, että kuinka paljon se on vaikuttanut tietysti sinne asiakkaiden puoleen ja sitten täällä meillä taas siihen työmäärään, että ei ne aikaisemmat näkyneet oikein minusta juuri lainkaan täällä meidän työssämme esimerkiksi. Tai selvitysten määrässä.” – Henkilö C

Kirjallisuuskatsauksen huomiot EU:n roolin kasvamisesta pakotteiden asettamisessa ovat yhteneväisiä haastatteluissa saatujen havaintojen kanssa. EU-pakotteiden lisääntyminen suhteessa Yhdysvaltojen asettamien pakotteiden määrään on myös yksi pankin näkökulmasta pakotteiden noudattamista helpottava seikka. Kun pakotepolitiikat ovat yhteneväiset näiden kahden suurimman pakotteidenasettajatahon välillä, asiakkaiden pakotteiden alaisuutta on huomattavasti helpompaa valvoa. Haastatteluissa selvisi myös, että asiakasrajapinnassa työskentelevät henkilöt eivät oikeastaan enää huomanneet eroa EU:n ja OFAC:n asettamien pakotteiden välillä, vaan pakotteita pidetään ennemminkin yhtenä kokonaisuutena, joita noudatetaan asettajasta riippumatta. Henkilö I:n mukaan tilanteet, joissa asiakas esimerkiksi kyseenalaistaa jonkin pakotteen noudattamisen käsitellään yleensä jälkikäteen, ja käsittely tapahtuu riskienhallinnan parissa työskentelevien henkilöiden toimesta.

Keskeiset muutokset vuoden 2014 voimaan tulleiden ja 2022 tiukennettujen pakotteiden välillä ovat seuraavanlaisia: EU on ottanut aktiivisemmän roolin pakotteiden asettamisessa yhdessä Yhdysvaltojen kanssa, minkä seurauksena pakotteiden noudattaminen talletuspankin näkökulmasta muuttuu helpommaksi ristiriitaisuuksien vähentyessä eri lainsäädäntöjen välillä. Vuonna 2014 pakotteet kohdistuivat pääasiassa Krimin tilanteesta vastuussa oleviin henkilöihin ja Krimin alueen rajoittaviin toimenpiteisiin. Maksuliikenteeseen näillä pakotteilla ei ollut juurikaan vaikutusta, eikä Etelä-Karjalan

alueella toimivien yritysten vienti kohdistu myöskään Krimin alueelle ainakaan siinä mittakaavassa, kuin se kohdistuu Venäjälle.

”Niin näitten pakotteitten määrä on niin moninkertaistunut ja laajentunut niin silloinhan se jäi oikeastaan aika lailla sanktioiduksi vaan se krimin alueena eikä juurikaan muuta. Joitain yksittäisiä oligarkkeja ja muita tuli pakotelistoille, mutta tuota se oli tähän nykytilanteeseen nähden varsin tuota suppeata. Ja nyt on suurin muutos tämä näiden moninkertainen määrä ja selkeyttävä muutos myös se, että kaikki on meille sitovia, ettei ole pelkästään amerikkalaisten laittamista pakotteista kyse.” – Henkilö H

Aikaisemmin on jouduttu miettimään tarkemmin, kuuluuko asiakas tai asiakkaan liiketoiminta mahdollisesti OFAC:n pakotteiden alle, mutta EU:n tiukentaessa omia pakotteitaan tätä ongelmaa ei käytännössä enää ole, kuten henkilö H kuvaa. Henkilö I huomauttaa myös yleisen suhtautumisen pakotteisiin muuttuneen vuoden 2014 ja 2022 välillä. Sen lisäksi, että pakotteita on vuoden 2022 aikana ja jälkeen määrätty paljon enemmän niihin suhtaudutaan myös vakavammin.

”Ja on siinä ehkä vähän sellaista eroa, että olisiko siinä vähän niin kuin siinä 14 jälkeen näissä pakotteissakaan ei oltu niin tosissaan. Se kuitenkin Venäjä oli tärkeä kauppakumppani Euroopalle niin siinä mielessä EU ei ollut halukaskaan silloin niin laajasti siihen lähtemään ja ehkä vähän niin kuin toivottiin, että se ongelma niin kuin häviää” - Henkilö I

”tässä kohtaa sitten ei ole ollut enää vaihtoehtoja nyt on menty siihen ja onhan se aiheuttanut Euroopallekin ongelmia, mutta nythän se näyttää, että totta kai shokkivaikutus on ensin mutta ainahan löytyy korvaavaa kuitenkin, oli se mikä talouden ala tahansa tai millä sektorilta vaan, niin kyllä sitä korvaavaa ajan kuluessa löytyy ja markkinat niin kun rauhoittuu ja tasoittuu sitten. Se on ollut nähtävissä.” -Henkilö I

Yleinen ilmapiiri on Ukrainan hyökkäyssodan alkamisen jälkeen ollut hyvin sodanvastainen ja monet yritykset ovat halunneet osoittaa tukensa Ukrainan sodassa taisteleville ja tilanteesta kärsiville siviileille ja kuten Henkilö H huomauttaa ovat yritykset saattaneet vetäytyä Venäjän markkinoilta pois, vaikka itseasiassa pakotteiden puolesta liiketoimintaa olisi ollut mahdollista jatkaa.

”...vaikka ei olisi pakotteiden alaista niin tämä yleinen ilmapiiri niin sellaiseksi, että yritykset ei halua enää sitä (liiketoimintaa) harjoittaa...” - Henkilö H

Monet toimijat ovat tehneet siis pakotteita tiukempia linjauksia ja keskeyttäneet toimintansa Venäjällä kokonaan, vaikka pakotteet itsessään eivät olisi estäneet toiminnan jatkamista. Maksukorttien tarjoajat Visa ja Mastercard alasajoivat toimintansa Venäjällä pian Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Tiettyjen pankkien SWIFT-sulku hidasti maksuliikennettä, mutta alkuun maksuliikenne pankeista kulki Venäjälle osittain, vaikkakin huomattavin hitaasti. Nyt yhä useammat pankit ovat ilmoittaneet keskeyttävänsä Venäjän maksuliikenteen toistaiseksi kokonaan, vaikka pakotteet eivät itseasiassa estä täysin maksuliikenteen kulkemista. Muun muassa S-pankki (2023) sekä Nordea (2023) kertovat nettisivuillaan keskeyttäneensä Ukrainan sodan takia Venäjän maksuliikenteen toistaiseksi.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää pakotteiden vaikutuksia suomalaisen talletuspankkiin, ja juridisesti sitovien ja ei-juridisten pakotteiden välisiä keskeisimpiä eroavaisuuksia. Tutkimuksen pääkysymys, jonka avulla tutkimuksen tavoitteeseen pyrittiin vastaamaan, oli seuraava:

1. Minkälaisia vaikutuksia pakotteista aiheutuu?

Haastatteluiden perusteella merkittävin pakotteista aiheutuva vaikutus työntekijöiden näkökulmasta on työmäärän lisääntyminen selvitystyön tekemisen takia. Sama selvitystyön lisääntyminen voidaan nähdä myös merkittävimpana konkreettisena vaikutuksena, kun katsotaan talletuspankkia kokonaisuutena. Resursseja on täytynyt kohdistaa enemmän asiakkaan tuntemisen prosesseihin, jotta toiminta täyttää lisääntyneen sääntelyn vaatimukset. Selvitystyön lisääntyminen on aiheuttanut osaltaan liitännäisvaikutuksia, jotka näkyvät asiakkaalle maksuliikenteen hidastumisena. Ja kuten tutkimustuloksissa aikaisemmin on kerrottu, pakotteiden itsestään selvänä vaikutuksena osa maksuliikenteestä on pysähtynyt kokonaan. Joissain tapauksissa yritykset ovat päättäneet lakkauttaa toimintansa huolimatta siitä, että toiminta ei välttämättä kokonaan olisi pakotteiden alaista. Tällaisiin linjanvetoihin on voinut motivoida halu osoittaa solidaarisuutta Ukrainaa kohtaan, mutta myös liiketoiminnan harjoittamisen vaikeutuminen seurauksena maksuliikenteen hidastumisesta ja muista ongelmista on voinut olla päätösten taustalla.

Muita tutkimuskohteena olevalle talletuspankille aiheutuvia vaikutuksia voidaan pitää välillisinä. Pakotteet vaikuttavat laajasti Etelä-Karjalan alueeseen vähentämällä turismia sekä alueella toimivien yritysten vientiä Venäjän suuntaan. Seurauksena talouskasvu heikkenee ja heijastuu siten pankin toimintaan. Samaan aikaan inflaation kiihtyminen ja korkotason nousu vähentävät mahdollisesti lainanottohalukkuutta, mutta näitä vaikutuksia on hankalaa arvioida vielä tässä vaiheessa. Joka tapauksessa vaikutukset Venäjänkaupassa ovat pitkäaikaisia ja vaikuttavat todennäköisesti vielä useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä.

Pakotteet ovat ilmiönä monitahoinen ja niiden kokonaisvaltaisten vaikutuksien tulkitseminen voi olla haastavaa. Kun muuttujia on paljon, kuten taloudessa yleensäkin, ovat vaikutukset loppujen lopuksi monen asian summa. Elämme siinä mielessä ennen

kokemattomia aikoja, että Ukrainan sodan kriisin alkaessa olimme vasta totuttelemassa globaalien Covid-pandemian jälkeiseen elämään. 2020-luvun voidaankin todeta olleen tähän asti kriisistä toiseen selviytymistä. Muutoksiin on täytynyt reagoida nopeasti, ja toisaalta esimerkiksi Covid-pandemian aikana etätyöhön siirtyminen otti huimia askeleita eteenpäin ja nopeutti digitaalista siirtymää monessa kanavassa.

Pakotteiden kokonaisuutena aiheuttamien vaikutuksien lisäksi tutkimuksessa selvitettiin juridisten ja ei-juridisten pakotteiden vaikutuksia ja eroavaisuuksia. Vastauksia selvitettiin näillä alakysymyksillä:

- a) *Minkälaisia vaikutuksia juridisesti sitovista pakotteista aiheutuu?*
- b) *Minkälaisia vaikutuksia ei-juridisista pakotteista aiheutuu?*

Tärkein havainto juridisten ja ei-juridisten pakotteiden kohdalla on se, että asiakasrajapinnan työssä eroa näiden kahden välillä ei oikeastaan huomata. Pakotteita käsitellään yhtenä kokonaisuutena eikä asiakkaiden kohdalla tarvitse juurikaan enää miettiä onko kyseessä EU:n vai OFAC:n asettamat pakotteet, sillä EU:n ja Yhdysvaltojen pakotepolitiikat ovat yhteneväistyneet todella paljon verrattuna aikaisempaan. Ennen pakotteiden tiukentumista on täytynyt pohtia joissakin tilanteissa asiakkaan OFAC pakotteiden alaisuutta, mutta EU:n tiukennettua Venäjän vastaisia pakotteitaan näyttää tämä jääneen historiaan. Tosin tilanne voi elää, mikäli pakotteet jossain vaiheessa tuottaisivat toivottua lopputulosta, ja niitä päästäisiin purkamaan.

Eniten talletuspankin toimintaan vaikuttavat luonnollisesti taloudelliset pakotteet eli talletusrajoitukset ja rajoitukset sijoittamisen palveluiden ja luoton tarjoamisessa. Nämä rajoitukset ovat olleet yhdenmukaiset molempien sekä EU:n että OFAC:n pakotemääräyksissä, joten siltäkään osin toiminnalle ei ole aiheutunut vaikutuksia. Merkittävimmät eroavaisuudet ei-juridisissa ja juridisissa pakotteissa liittyvät fossiilisten polttoaineiden tuontiin Venäjältä. Yhdysvallat ovat kieltäneet muun muassa raakaöljyn ja maakaasun tuonnin Venäjältä kokonaan. EU ei kuitenkaan ole pystynyt tekemään yhtä kokonaisvaltaisia rajoituksia koskien öljyn ja maakaasun sekä hiilen tuontia, sillä osa jäsenvaltioista on hyvin riippuvaisia Venäjältä toimitetusta energiasta. Energian vientirajoitusten lisäksi sekä OFAC että EU ovat rajoittaneet hyvin voimakkaasti kaksikäyttötuotteiden vientiä Venäjälle. Suoranaisesti nämä rajoittavat toimenpiteet eivät

kosketa talletuspankin toimintaa, mutta etenkin kaksikäyttötuotteiden vientiin liittyvistä rajoituksista aiheutuu merkittävää selvitystyötä yritysasiakkaille.

Pankkisektori on todella säännelty ala ja pankkialaisuuden säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää, mikä tuo omat rajoitteensa tutkimuksen toteuttamiseen. Aiempiä tieteellistä tutkimusta pakotteista on tehty, mutta esimerkiksi pakotteiden vaikutuksia pankkisektoriin ei ole Suomessa tutkittu lainkaan tai hyvin vähän. Tästä syystä lähteitä esimerkiksi pakotteiden vaikutuksista juuri pankkisektoriin ei löytynyt käytännössä ollenkaan ja myös tutkimuksen näkökulmasta juridiset ja ei-juridiset pakotteet löytyi suhteellisen vähän aikaisempaa vertailua. Yhtenä tutkimuksen rajoittavana tekijänä voidaan pitää myös objektiivisuutta, sillä vaikka tutkimuksen tulokset on pyritty esittämään mahdollisimman objektiivisesti, on mahdollista, että tutkimuksen tekijä on jättänyt mainitsematta joitakin seikkoja, jotka ovat tuntuneet itsestäänselvyyksiltä pankkialan aikaisemmasta kokemuksesta johtuen.

Pakotteet ovat aiheena todella laaja ja niitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Ilmiönä pakotteet eivät myöskään ole uusi ja niitä on käytetty vaikuttamisen keinona jo Antiikin Kreikassa, kuten teoriaosuudessa havaittiin. Mahdollisia tutkimusaukkoja voisi lähteä täyttämään syventymällä siihen muutokseen, mikä on tapahtunut pakotteisiin suhtautumisessa ja tiukentuneen sääntelyn yhteydessä. Talletuspankin toiminnasta tutkimusta voitaisiin lähteä viemään eteenpäin esimerkiksi tutkimalla pakotteiden lisääntymisen tuomia vaikutuksia sisäisessä valvonnassa tapahtuneisiin muutoksiin.

Lähteet

- Ahn, D. P. 2019. Economic Sanctions: Past, Present, and Future. *Georgetown journal of international affairs*. Vol. 20, No.1, p.126–132.
- Askari, H., G., Forrer, J., Teegen, H. & Yang, J. 2003. Economic sanctions: examining their philosophy and efficacy. Westport, Praeger publisher.
- Biersteker, T. J., Eckert, S. E., Tourinho, M. & Hudáková, Z. 2018. UN targeted sanctions datasets (1991–2013). *Journal of peace research*. Vol. 55, No. 3, p.404–412.
- Britchenko, I., Haponiuk, M., Shapran, N. & Shapran, V. 2022. The Impact of the sanctions on the economy of the Russian Federation. *VUZ Review*. Vol.7, No. 3, p.13-22.
- Brzoska, M. 2015. International sanctions before and beyond UN sanctions. *International affairs (London)*. Vol. 91, No. 6, p. 1339–1349.
- Cardwell, P. J. & Moret, E. 2022. The EU, sanctions and regional leadership. *European security (London, England)*. Vol.32 No.1, p.1–21.
- Cipriani, M., Goldberg, L., S. & La Spada, G. 2023. Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of the International Payment System. *The Journal of Economic Perspectives*. Vol. 37, No. 1 p. 31-52.
- Constantionu, C. S., Georgiou, M., Perdigokianni, M. 2017. A Comparative Method for Themes Saturation (CoMeTS) in qualitative interviews. *Qualitative Research*. Vol. 17, No. 5. p. 571-588.
- Davis, L. & Engerman, S. 2003. History Lessons, Sanctions: Neither War nor Peace. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 17, No. 2, p. 187-197.
- Davis, C. M. 2016. “The Ukraine Conflict, Economic-Military Power Balances and Economic Sanctions.” *Post-communist economies*. Vol. 28, No. 2 167–198.
- Dreger, C., Kholodilin K., A., Ulbricht, D., Fidrmuc, J. 2016. Between the hammer and the anvil: The impact of economic sanctions and oil prices on Russia’s ruble. *Journal of Comparative Economics*. Vol. 44, No. 2, p. 295-308.

Elliott, K. A. 2009. Assessing UN Sanctions after the Cold War: New and Evolving Standards of Measurement. *International journal (Toronto)*. Vol. 65 No.1, p.85–97.

Euroopan komissio 2023. EU agrees 10th package of sanctions against Russia. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1185

Eurooppa-neuvosto 2022a. Venäjä: EU jatkoi Venäjän Ukrainaankin tekemän sotilaallisen hyökkäyksen johdosta määrättyjä talouspakotteita puolella vuodella. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 13.2.2023]. Saatavilla: <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2022/07/26/russia-eu-renews-economic-sanctions-over-russia-s-military-aggression-against-ukraine-for-further-six-months/>

Eurooppa-neuvosto 2023. EU:n Venäjän vastaiset pakotteet. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 23.4.2023]. Saatavilla: <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>

Euroopan parlamentti 2018. EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 23.3.2023]. Saatavilla: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI\(2018\)621870_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI(2018)621870_EN.pdf)

Euroopan parlamentti 2023. EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 23.3.2023]. Saatavilla: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI\(2023\)739366_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI(2023)739366_EN.pdf)

Euroopan parlamentti 2022. Western sanctions and Russia. [Verkkodokumentti] [Viitattu 26.3.2023]. Saatavilla: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/698930/EPRS_IDA\(2022\)698930_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/698930/EPRS_IDA(2022)698930_EN.pdf)

Euroopan Unionin Neuvosto 2022. Pakotteet: neuvosto lisäsi rajoittavien toimenpiteiden rikkomisen EU-rikosten luetteloon. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2022/11/28/sanctions-council-adds-the-violation-of-restrictive-measures-to-the-list-of-eu-crimes/>

Euroopan Unionin Neuvosto 2023. Neuvoston päätös (yutp) 2023/434. Euroopan unionin virallinen lehti. L 59 I/593. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 11.4.2023]. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023D0434&from=FI>

Euroopan Unionin virallinen lehti. 2022. NEUVOSTON PÄÄTÖS (YTUP) 2022/266. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2022:042I:FULL>

Euroopan Unionin virallinen lehti. 2022. NEUVOSTON PÄÄTÖS (YTUP) 2022/327. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2022:048:FULL>

Euroopan Unionin virallinen lehti. 2021. EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) 2021/821, annettu 20 päivänä toukokuuta 2021, kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta (uudelleenlaadittu). [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0821>

Federal Register. 2022. Presidential Documents. Executive Order 14065 of February 21. Vol. 87, No. 36

Federal Register. 2022. Presidential Documents. Executive Order 14066 of March 8. Vol. 87, No. 47

Finanssivalvonta 2022. Finanssivalvonta kehottaa varmistamaan pakotteiden noudattamista koskevien ohjeiden ja järjestelmien ajantasaisuuden. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 18.2.2023]. Saatavilla: <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/valvottavatiedotteet/2022/finanssivalvonta-kehottaa-varmistamaan-pakotteiden-noudattamista-koskevien-ohjeiden-ja-jarjestelmien-ajantasaisuuden/>

Finanssivalvonta 2018. Peruspankkipalvelut. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 20.4.2023]. Saatavilla: <https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/pankkipalvelut/peruspankkipalvelut/>

Garashchuk, A., Castillo, F. I. & Rivera, P. P. 2022. The Empirical Evidence of EU–Russia Bilateral Trade under Sanctions and Oil Price Shocks. *Sustainability (Basel, Switzerland)*. Vol. 14, No. 13, p.7528–.

Girardone, C. 2022. Russian Sanctions and the Banking Sector. *British Journal of Management*. Vol. 33, p.1683-1688.

- Granheim, U. H., Lindgren, B-M., Lundman, B. 2017. Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion paper. *Nurse Education Today*. Vol. 56. p. 29-34.
- Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A., 2007. Economic sanctions reconsidered, third ed., Number 4129 in Peterson Institute Press: All Books, Peterson Institute for International Economics.
- Hufbauer, G., C. & Jung, E. 2020. What is new in economic sanctions? *European Economic Review*. Vol. 130.
- Kukkonen, L. 2023. Suomen vienti Venäjän naapuriin kasvoi huomattavasti – Iso osa tuotteista Venäjä-pakotteiden alaisia. Helsingin Sanomat. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/talous/art-2000009416173.html>
- Köseoğlu, S. D., Mercangöz, B. A., Khan, K. & Sarwar, S. 2023. The impact of the Russian-Ukraine war on the stock market: a causal analysis. *Applied Economics*. p. 1-11.
- Mahlstein, K., McDaniel, C., Schropp, S. ja Tsigas, M. 2022. Estimating the economic effects of sanctions on Russia: An Allied trade embargo. *World economy*. Vol.45 No. 11, p.3344-3383.
- Massetti, M., Exadaktylos, T. 2022. From Crisis to Crisis: The EU in between the Covid, Energy and Inflation Crises (and War). *Journal of Common Market Studies*. Vol. 60, p.5-11.
- Meissner, K. L., Urbanski, K. 2021. Feeble rules: one dual-use sanctions regime, multiple ways of implementation and application? *European Security*. Vol. 31, No. 2, p. 222-241.
- Miranova, A. 2022. The effectiveness of embargoes: Evidence from Russia. *World economy*. Vol. 46, No. 4, p. 906-940.
- Morgan, T. C., Syropoulos, C. and Yoto V. Y. 2023. Economic Sanctions: Evolution, Consequences, and Challenges. *The Journal of economic perspectives*. Vol. 37, No. 1, p. 3–30.
- Murithi, T. 2022. The Failure of the United Nations Security Council in Creating the Framework Conditions for Mediation in the Russia-Ukraine Crisis. *Strategic review for southern Africa*. Vol. 44, No. 1, p. 65-92.
- Nelson, R. M., 2017. U.S. Sanctions and Russia’s Economy. CRS report. [Viitattu 26.3.2023]. Saatavilla: <https://sgp.fas.org/crs/row/R43895.pdf>

Nordea 2023. Miten Ukrainan tilanne vaikuttaa pankkiasiointiin – Kysymyksiä ja vastauksia. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: <https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/tuki/ukrainan-tilanne.html>

Observer Research Foundation 2022. The Russia-Ukraine Conflict and Sanctions: An Assessment of the Economic and Political Impacts. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 16.4.2023]. Saatavilla: https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2022/10/ORF_OP-374_Russia-Ukraine-Conflict-and-Economic-Sanctions.pdf

OFAC 2022. DIRECTIVE 4 UNDER EXECUTIVE ORDER 14024. Prohibitions Related to Transactions Involving the Central Bank of the Russian Federation, the National Wealth Fund of the Russian Federation, and the Ministry of Finance of the Russian Federation. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 23.4.2023]. Saatavilla: <https://ofac.treasury.gov/media/918806/download?inline>

Partanen, E. 2021. Globaalissa toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten vaikutus luottolaitoksen rahanpesun estämisen toimenpiteisiin. [Kandidaatintutkielma].

Peterson, T. M., 2021. Sanctions and Third-party Compliance with US Foreign Policy Preferences: An Analysis of Dual-use Trade. *Journal of Conflict Revolution*. Vol. 65, No. 10, p.1820-1846.

Portela, C., Pospieszna, P., Skrzypczyńska, J. & Walentek, D. 2020. Consensus against all odds: explaining the persistence of EU sanctions on Russia. *Journal of European Integration*. Vol. 43, No. 6, p.683–699.

Savo, J. 2014. Venäjän kaupan liikeriskien riskienhallinta: Case Martela. [Kandidaatintutkielma].

Shagina, Maria. 2017. EU sanctions policy towards post-soviet conflicts: cases of Crimea, Eastern Ukraine, South Ossetia and Abkhazia. *Revista unisci*. No. 43., p. 73–87.

S-pankki 2023. Ukrainan sodan vaikutukset pankkiasiointiin. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 22.4.2023]. Saatavilla: <https://www.s-pankki.fi/fi/kampanjat/ukrainan-sodan-vaikutukset-pankkiasiointiin/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi

Ussik, J-E. 2018. Poliittisten riskien hallinta suomalaisten pk-yritysten vientitoiminnassa Venäjän markkinoille. [Kandidaatintutkielma].

Tracy, S. J. 2010. Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*. Vol. 16, No. 10. p. 837-851.

Valtiokonttori 2020. Rahanpesun estäminen sekä YK:n ja EU:n pakotelistojen huomioiminen valtion maksuliikenteessä. [Verkkodokumentti]. [Viitattu 13.2.2023]. Saatavilla: <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/rahanpesun-estaminen-sekaykn-ja-eun-pakotelistojen-huomioiminen-valtion-maksuliikkeessa/#usan-asettamat-pakotteet>

Weber, P. M., Schneider, G. 2020. How many hands to make sanctions work? Comparing EU and US sanctioning efforts. *European Economic Review*. Vol. 130, p. 103595.

Whyte, J. 2022. Economic Coercion and Financial War. *Journal of Australian Political Economy*. p. 5-25.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Haastattelu 1

Minkälaisia vaikutuksia pakotteista on aiheutunut? Miten se näkyy teidän työssänne?

Onko pakotteiden aiheuttamilla vaikutuksilla eroa, onko kyseessä iso tai pieni yritys?

Mitkä ovat keskeisimmät muutokset vuonna 2014 ja 2022 määrättyjen pakotteiden välillä?

Näkyykö teidän työssänne erot juridisten ja ei-juridisten pakotteiden välillä?

Onko pakotteiden tarkistaminen automatisoitua vai tarvitseeko edelleen tehdä manuaalisesti? Esimerkiksi pakotelistatarkistukset.

Onko pakotteiden kiertoa ilmennyt?

Miten sellaisissa tilanteissa on toimittu, joissa on havaittu mahdollista pakotteiden kiertoa/yritystä kiertää pakotteita?

Haastattelu 2

Minkälaisia vaikutuksia pakotteista on viimeisen vuoden aikana aiheutunut pankille?

(Riskienhallinnan näkökulmasta)

Onko näistä tullut, jos asiakkaalla on kaksikäyttötuotteita, joita ovat vieneet Venäjälle ja se toiminta on loppunut, niin onko näistä konkretisoitunut mitään?

Minkälaisia seurauksia pankille voi koitua, mikäli pakotteiden kiertoa ilmenee, ja pankki on tehnyt vaadittavat selvitykset?

Kuinka luotettavina asiakkaan antamia selvityksiä voidaan pitää?

Mitkä ovat keskeisimmät eroavaisuudet pakotteissa vuoden 2014 ja 2022 välillä?

Tuleeko valituksia ja kyseenalaistamista pakotteiden noudattamisesta enemmän henkilö- vai yritysasiakaspuolelta?

Liite 2. Esimerkki sisällönanalyysista

Litteroitu haastattelu	Keskeisimmät havainnot
<p><i>"...pankin näkökulmasta et mitä se vaikeuttaa tai niin kun vaikuttaa yritystoimintaan ja sitten sitä kauttahan siellä tulee jonkinmukaisia luottoriskiä tulee sitten niin kun pankinpuoleen ja sitten yrityksille taas jos ajatellaan yritysten näkökulmasta niin se tämä pakotehumpahan nii tähän on aiheuttanut valtavan määrän kaikenlaista selvitystyötä yritykset aktiivisesti tietysti yrittää ja pyrkii ja selvittääkin niitä ettei heidän tuotteensa ole jotain kaksikäyttötuotteita, joita voidaan nyt sitten vaikka niin käyttää niin joinakin Venäjän panssarivaunujen rakentamiseen ja tämän tyyppistä..."</i></p> <p><i>" Tuohon Henkilö A:n kommentteihin lisätäkseni sitten kun siellä tutkitaan niitä asioita tosi tarkasti niin kun tietysti pitää tutkiakin siellä lähteissä ja saapuvissa nii sehän tarkoittaa sitä et siellä on ruuhkat ja asiat seisoo. Asiakkaan maksut ei lähde tai asiakkaat ei saa maksujaan."</i></p> <p><i>"Se mikä omalle työpöydälle on tuonut huolta on tietysti just nämä kaksoiskäyttötuotteet, joita nyt Etelä-Karjalaisetkin yritykset on selvittelleet ja niin kun Henkilö A kuvasi hyvin sen että se on sille asiakkaalle tosi työläs, kun ne joutuu tietysti tullin ja kaikkien muitten kanssa niin kun selvittämään että milloin se että luokitellaanko joku tietty tuote kaksoiskäyttötuotteeksi vai ei.."</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - luottoriski - kaksikäyttötuotteet - selvitystyö - selvitystyö - kaksikäyttötuotteet - selvitystyö